

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-подільський національний університет імені
Івана Огієнка Природничо-економічний факультет
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему:

**«ТУРИСТИЧНІ ТА ЕКСКУРСІЙНІ МАРШРУТИ ПОДІЛЛЯ:
МИНУЛЕ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ»**

Виконала:

Здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, Т1-В21 групи
спеціальності: 242 Туризм за ОПП
«Туризм» денної форми навчання
Лебедюк Ельвіра Анатоліївна

Науковий керівник:

Кандидат історичних наук доцент
кафедри туризму та готельно-
ресторанної справи,
кандидат економічних наук
Опря Богдана Олексіївна

Рецензент:

Кам'янець-Подільський 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ ПОДІЛЛЯ	5
1.1. Опис Подільського туристичного району	5
1.2. Туристичні ресурси Поділля	7
1.3. Об'єкти Поділля як основа туристичних маршрутів	14
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТУРИСТИЧНИХ ТА ЕКСКУРСІЙНИХ МАРШРУТІВ ПОДІЛЛЯ	20
2.1. Основні туристичні та екскурсійні маршрути регіону	20
2.2. Інфраструктура та послуги для туристів	32
РОЗДІЛ 3. СТВОРЕННЯ НОВОГО ТУРИСТИЧНОГО МАРШРУТУ ПОДІЛЛЯМ	45
3.1. Розробка концепції та планування маршруту	45
3.2. Маркетинг та просування нового маршруту	49
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність теми

Поділля – один з найсамобутніших історико-культурних регіонів України, що володіє надзвичайно багатим туристичним потенціалом. Наявність численних пам'яток архітектури, фортець, палаців, сакральних споруд, а також унікальних природних ресурсів і рекреаційних зон, сприяє активному розвитку туризму в регіоні. В умовах зростання інтересу до внутрішнього та пізнавального туризму, популяризація та ефективне використання туристичних ресурсів Поділля є надзвичайно актуальним завданням.

Особливу цінність мають культурно-історичні маршрути, які охоплюють різні аспекти регіональної спадщини від середньовічних замків до пам'яток національного значення, таких як Кам'янець-Подільська фортеця, Меджибізький замок, Збараський замок, палаци Потоцьких і Грохольських. Їхнє збереження, вивчення та інтеграція в туристичні програми дозволяє не лише задовольнити потреби сучасного туриста, а й сприяє соціально-економічному розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У дослідженні використано праці провідних українських науковців, які вивчали туристичне районування України, історико-культурну спадщину Поділля та рекреаційні ресурси. Серед них – праці І. Школи, М. Мальської, О. Любіцевої, С. Кузика, Я. Олійника, а також нормативно-правові документи у сфері туризму, зокрема Закон України «Про туризм». Додатково було залучено матеріали Державного агентства розвитку туризму України, туристичних довідників, статистичних збірників та онлайн-ресурсів туристичних операторів.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є комплексний аналіз туристичного потенціалу Поділля та визначення можливостей розвитку культурно-пізнавальних туристичних маршрутів у межах регіону.

Для досягнення цієї мети поставлені такі завдання:

- охарактеризувати туристичні ресурси Подільського туристичного району;
- проаналізувати історико-культурні об'єкти як основу для формування маршрутів;
- дослідити чинні туристичні й екскурсійні програми;
- виявити найбільш перспективні напрями розвитку туризму в регіоні;
- розробити пропозиції щодо удосконалення туристичних маршрутів Поділля.

Об'єктом дослідження є туристичний потенціал Поділля як туристичного району України.

Предметом дослідження є особливості використання культурно-історичних і природних ресурсів регіону в туристичній діяльності, а також формування та реалізація екскурсійних маршрутів на цій території.

Методи дослідження

У процесі дослідження застосовано аналітичний метод — для вивчення наукових джерел і нормативної бази з теми, метод порівняльного аналізу — для зіставлення потенціалу різних об'єктів Поділля. Використано методи систематизації та класифікації — для структурування туристичних ресурсів, метод картографування — для візуалізації маршрутів, а також метод узагальнення — для формулювання висновків і пропозицій.

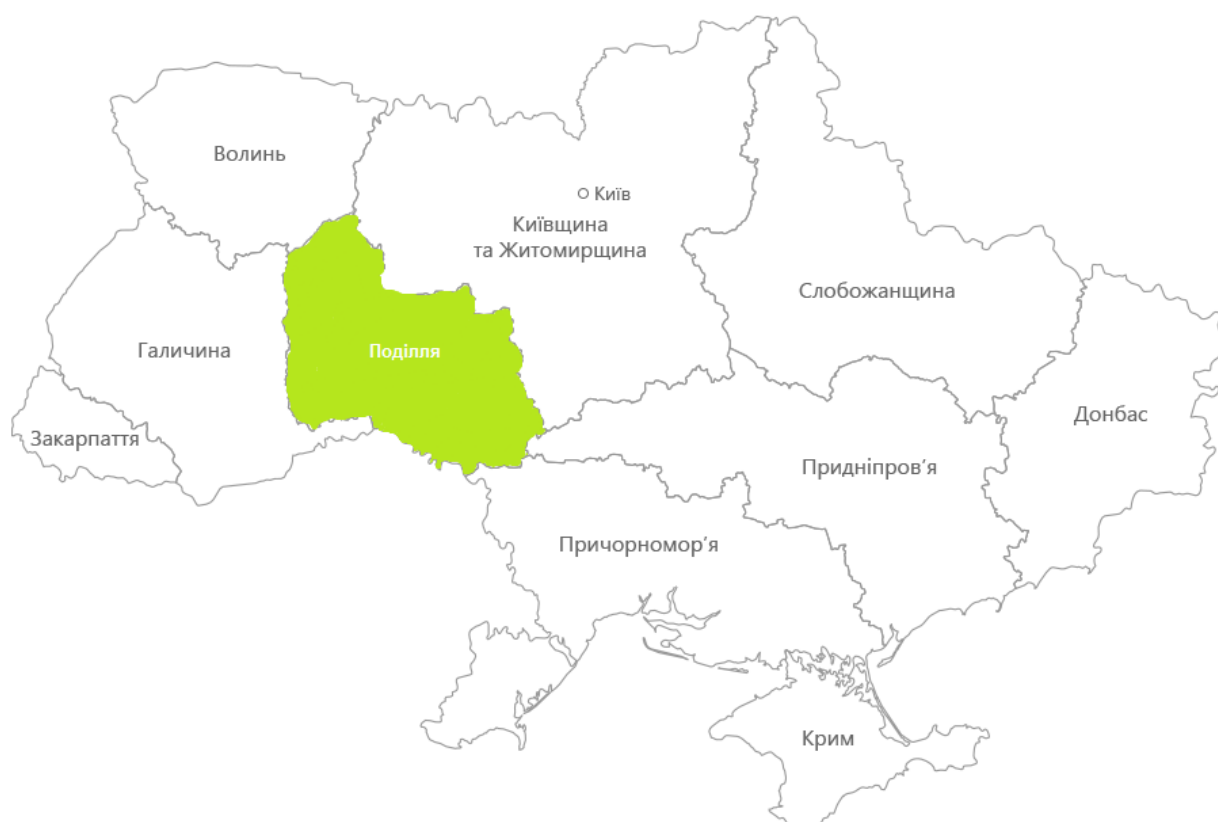
Структура та обсяг кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Робота містить карти, таблиці, графіки та ілюстрації, що відображають туристичні ресурси Подільського регіону. Загальний обсяг становить 71 сторінку. Список використаних джерел нараховує 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ ПОДІЛЛЯ

1.1. Опис Подільського туристичного району

Поділля — це історичний і культурний регіон України, що має глибоке коріння та велике значення в національному контексті. Його територія охоплює три частини основних областей: Хмельницької, Вінницької та Чернівецької. Розташоване між річками Дністер і Південний Буг, Поділля формує неоднорідний ландшафт, що поєднує в собі величезну природну та культурну різноманітність. Загальний розмір Поділля становить близько 17 500 квадратних кілометрів, що робить його важливим географічним об'єктом

країни [1].

Рис. 1.1. Подільський регіон на карті

Джерело: створено автором на основі [2]

Історія Поділля веде свій початок з давньоруських часів. Через цю територію проходили численні торгівельні шляхи, які пов'язували різні регіони України і за її межами. Активна культурна взаємодія між різними народами, залишила слід у архітектурі, стилях життя і звичаях місцевого населення. Помітний слід в історії залишило місто Кам'янець-Подільський, відоме своєю фортецею, яка вважається одним з найбільш значущих і добре збережених оборонних споруд України [3].

З точки зору природних ресурсів, Поділля відзначається своєю родючістю, завдяки чому регіон став аграрним центром України. Тут активно вирощуються пшениця, кукурудза, соняшник, а також розвивається органічне землеробство. Велике значення має також промисловість, яка активно розвивається в регіоні та сприяє його економічному зростанню [4].

Культурна спадщина Поділля є надзвичайно багатою і різноманітною. Тут збереглися численні традиції, які передаються з покоління в покоління. Місцеві ремесла, такі як гончарство, вишивка, а також музичні особливості — бандура і цимбали — є невід'ємною частиною ідентичності цього регіону. Серед культурних обрядів особливо важливими є свята, присвячені Івану Купалі, Масляній та іншим народним традиціям, які об'єднують людей через спільні заходи та святкування [5].

Сьогодні зростаючий інтерес до екологічного та сільського туризму в Україні відкриває нові можливості для Поділля. Курорти, такі як Хмільник, з його лікувальними водами та санаторіями, приваблюють туристів з усієї країни й з-за кордону. Специфічні архітектурні пам'ятки, як, наприклад, старовинні замки та фортеці, що ще з середньовіччя охороняють ці землі, становлять велику цінність. Багато з них, такі як Подільська фортеця у Кам'янці, заслуговують на увагу як частина української культурної спадщини.

Крім того, регіон славиться своєю гастрономією, де традиційна кухня поєднує в собі елементи української та польської кухні, з акцентом на використання натуральних продуктів. Страви, приготовані з власноруч

вирощених інгредієнтів, як-от борщ, вареники, та різноманітні м'ясні страви, є невід'ємною частиною подільської культури і гостинності.

Місцеві жителі активно працюють над збереженням своїх традицій і культурної спадщини, підтримуючи популяризацію культурно-туристичних атракцій регіону. Усі ці аспекти формують сучасну ідентичність Поділля, як унікального етнокультурного регіону України [6].

1.2. Туристичні ресурси Поділля

Туризм є ресурсноорієнтованою суспільно-господарською системою, тому визначення поняття «туристичні ресурси» у туристичній діяльності належить до важливих завдань науки про туризм. Поняття «туристичні ресурси» і «рекреаційні ресурси» використовуються як синоніми, оскільки туризм є формою рекреаційної діяльності.

Саме наявність та територіальна локалізація рекреаційних ресурсів, перш за все природних та культурно-історичних, дозволили охарактеризувати їх як реалізуючи локалізуючи чинники, територіальна диференціація яких визначає спеціалізацію рекреаційної діяльності і туризму. Тобто, природні властивості певної території, які визначаються її географічним положенням та фізико-географічними характеристиками і є, за сутністю, природними благами (кліматичні, ландшафтні та бальнеологічні), що, як об'єктивні чинники мотиваційної привабливості, створюють передумови розвитку туристичної діяльності; культурне надбання – об'єкти матеріальної і духовної культури, що історично зафіксовані на даній території; традиційна культура та сучасні етнорелігійні особливості, характер господарювання та інші прояви життєдіяльності населення, що також можуть мати мотиваційний сенс – становлять основу формування територіально-рекреаційної системи, їх поєднання відтворює її неповторність і визначає спеціалізацію [16].

Туристичні ресурси – це сукупність природно-кліматичних, оздоровчих, історико-культурних, пізнавальних та соціально-побутових ресурсів відповідної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста. Туристичними ресурсами України, відповідно до ст. 3 Закону України «Про туризм», «є пропонувані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об’єктів державної, комунальної чи приватної власності» [17].

Таблиця 1.1

Характеристика підходів до визначення поняття «туристичні ресурси» відповідно до наукових підходів [18].

Автор	Визначення змісту	Визначальні характеристики
Еколого-економічний підхід		
В.Квартальов, М.Мироненко, І.Твердохлебов	Наявність благ як чинника виробництва тур продукту, що є неодмінною їх складовою, яка, залежно від характеру ресурсу, має певну споживчу вартість	Наявність благ як чинника виробництва тур продукту
Я.Олійник, А.Степаненко	Сукупність природних та штучно створених людиною об’єктів, що мають комфортні властивості та придатні для створення туристичного продукту	Сукупність об’єктів, що придатні для створення тур продукту
С.Кузик	Об’єкти та явища природного й антропогенного походження, які використовують або можуть бути використані для туристичної діяльності	Об’єкти та явища, які використовують для туристичної діяльності
І.Школа	Сукупність природних та штучно створених людиною об’єктів, придатних для виробництва туристичного продукту	Об’єкти, придатні для виробництва тур продукту
О.Любіцева	Об’єкти природи, історії, культури, поточні події, явища, які можуть бути використані у процесі створення та реалізації туристичного продукту, будучи мотиваційною підставою для його вибору, наприклад за видом, сезоном тощо	Об’єкти та явища, які є мотиваційною підставою для створення туристичного продукту

І.Смаль	Сукупність природних і соціально-культурних комплексів та їх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних та соціальних потреб людини, відновленню її працездатності і які при сучасній та перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях, використовуються для прямого й опосередкованого споживання та виробництва туристичного продукту	Сукупність комплексів та їх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних та соціальних потреб людини
М.Мальська, Н.Антонюк, Н.Ганич	Специфічні властивості природного середовища, а також їх поєднання, прояви людської діяльності, природні,	Властивості природного середовища, прояви людської діяльності,

Рельєф Подільського туристичного району відрізняється великим різноманіттям. Пологі рівнини чергуються з горбогір'ями, глибокими річковими долинами з крутими схилами, ярами та балками. Туристичну привабливість регіону збільшує наявність значної кількості спелеоресурсів. Тут знаходяться найдовші гіпсові печери Європи - Оптимістична та Озерна, а також безліч інших.

Річкова мережа району досить густа, представлена ріками, що входять до басейну Дністра (Золота Липа, Стрипа, Серет, Нічлава, Збруч, Гнила, Смотрич, Студениця, Ушиця, Мурафа), Прип'яті (Горинь, Іква, Вілія, Хомора, Случ), Південного Бугу (Соб, Рів, Згар, Десна, Бужок, Іква) та Дніпра (Рось, Роставиця, Гуїва). Вони можуть використовуватись для організації купання та водних видів туризму, а їх мальовничі долини надають привабливості ландшафтам. Захоплення викликають водоспади на околицях сіл Рукомиш, Нирків та Русилів.

Джерела мінеральних вод, які можна використовувати для лікування та профілактики захворювань шлунково-кишкового тракту та опорно-рухового апарату, регуляції обмінних процесів організму, виведення радіонуклідів, знаходяться біля Летичева, Кам'янця-Подільського, Сатанова, Полонного Хмельницької області, Конопівки та Настасіва Тернопільської області, Хмільника, Житників, Козятина та Литовця Вінницької області.

В рекреаційних цілях можуть використовуватись об'єкти природно-заповідного фонду, найбільш значущими серед яких є природний заповідник Медобори та його філія - Кременецькі гори, національний природний парк "Подільські Товтри" [19].

На території Подільського туристичного району зберігається значна середньовічна спадщина у вигляді замків та фортець. Архітектурна спадщина більш пізніх часів представлена культовими спорудами, палацами, адміністративними та жилими будинками XVIII-XX ст..

Буремні історичні події, що відбувалися на території сучасної Тернопільської області, залишили свій відбиток в її історико-культурній та архітектурній спадщині. Її адміністративний центр - м.Тернопіль - розпочав своє існування з середини XVI ст., коли з наказу польського короля Сигізмунда I на берегах р.Серет було зведено фортецю для боротьби з періодичними набігами татар. Тоді ж було збудовано і найстарішу у місті Воздвиженську церкву. Згодом постають Воскресенська церква, а після входу міста до складу Австрії - домініканський костел. XIX століття відзначилось появою палацу та оригінальних житлових будівель, XX - характерної споруди драматичного театру.

Справжньою перлиною Західної України є старовинне місто Бережани, що веде свою історію з середини XIV ст. Архітектурне надбання міста становлять замок Синявських з Троїцьким костелом, костел Різдва Діви Марії та монастир Отців Бернардинців, вірменська церква та синагога. На характерній для східноєвропейських міст площі Ринок знаходиться греко-католицька церква Пресвятої Трійці, а також незмінний атрибут - ратуша, що й нині виконує функції адміністративної будівлі, а також історико-культурного центру, оскільки в ній розмістились експозиції чотирьох музеїв. Місто має статус державного історико-культурного заповідника.

Своїми архітектурними пам'ятками не поступається Бережанам місто Бучач. Вражаючих розмірів ратуша, руїни замку, церкви, монастирі та

костели XVI-XVIII ст. формують неповторний образ міста. В Бучачі народився та провів свої дитячі роки майбутній нобелівський лауреат в галузі літератури Шмуель Агнон [20].

Візитною карткою міста Заліщики є мальовнича панорама міста, що лежить в петлі Дністра. Серед архітектурних споруд міста виділяються палац Понятовських, костел, стара синагога. Свого часу місто було кліматичним курортом, про що нагадують вілли початку XX ст. В місті є дендропарк.

Волинськими Афінами колись іменувався Кременець - найбільший освітній центр колишнього Волинського намісництва. Тут функціонувала вища гімназія, будівля якої й дотепер залишається однією з найкращих в місті. Кременець відомий своїми монастирем та храмами, руїнами замку, а також своїм знаменитим уродженцем - польським поетом Ю.Словацьким. Свого часу у Кременці працював видатний мандрівник М.Пржевальський.

Чудовими палацово-парковими комплексами славляться селище Вишнівець та колишній курорт Микулинці. Цікаві культові споруди розташовані в селі Монастирок, селищі Гусятин, містах Тереховля, Підгайці та Чортків. Свідками історичних подій стали руїни замків сіл Залізці, Кривче, Язловець - місце останнього притулку польського композитора М.Гомулки; а також місто Збараж. В області розташовано й декілька об'єктів паломництва: місто Почаїв приваблює православних християн з усієї Східної Європи знаменитим Свято-Успенським монастирем, що має статус лаври, і чудотворною іконою Почаївської Божої Матері; а у селі Зарваниця знаходиться інша ікона Діви Марії, що є святиною для католиків.

Складний шлях, позначений пожежами, війнами і руйнуваннями, пройшли культурно-історичні пам'ятки Хмельницької області. В обласному центрі буремні роки пережили лише деякі особняки і адміністративні будівлі XIX-XX ст. Більшість визначних будівель та пам'ятників Хмельницького з'явилося вже за радянської доби. Оригінальні культові споруди збереглися в центрі гончарства - Адамівці, селах Жванець,

Сутківці та старовинному місті Полонне. Палацово-парковими комплексами відомі селище Антоніни та село Самчики, яке носить статус історико-культурного заповідника. Свідком славних подій початку Визвольної війни 1648-1654 рр. стало село Пилява (колишні Пилявці), на околицях якого відбулась знаменита битва. Пам'ять про М.Островського, що колись працював тут, та його уславлений роман бережуть пам'ятні знаки та обеліски Шепетівки.

Значною історико-архітектурною спадщиною відрізняються міста області: Зіньків (руїни замку, костел, дві синагоги, садибний будинок), Ізяслав (руїни замку, монастир, католицький та православний храми), Летичів (збереглися вежі колишньої фортеці, комплекс споруд домініканського монастиря, костел, пам'ятник У.Кармалюку), Сатанів (вежі колишньої фортеці, православний, католицький та іудейський храми), Старокостянтинів (замок, вежа домініканського монастиря, костел та церква). Місто Меджибіж відоме своєю фортецею, а також тим, що тут свого часу проповідував Бел Шем Тов - засновник хасидизму. Вже наприкінці ХХ ст. тут було побудовано синагогу, а місто перетворилось на центр паломництва євреїв. Але найбільш відомим центром, що є найбільш відвідуваним туристами не лише в області, але й в Україні, є Кам'янець-Подільський. Відомим воно стало завдяки фортеці, що добре збереглась. Побудована на вершині каньйону, що утворила р.Смотрич, вона свого часу була добре укріпленою твердиною, а зараз перетворена на Національний історико-культурний заповідник. В самому місті збереглися численні культові, військові, адміністративні, торгові та навчальні споруди [21].

Ареною боротьби православної та католицької церков за релігійні переконання місцевого населення стала Вінниця. В результаті такого змагання за вплив у місті з'явилися єзуїтський та домініканський (пізніше перероблений на православний собор), а також Преображенський та Благовіщенський монастирі, Свято-Миколаївська церква та костел капучинів. До ХVIII ст. відноситься палацово-парковий ансамбль М.Грохольського. В

місті багато архітектурних споруд, що представляють XIX століття: особняків, культових, адміністративних, навчальних та господарських будівель. Серед найбільш відомих - музей-садиба знаменитого хірурга М.Пирогова та церква-мавзолей, де покоїться його забальзамоване тіло.

Змінював конфесійну приналежність і Троїцький монастир, що у селищі Браїлів. Побудований як монастир тринітаріїв, на початку XIX ст. він перейшов до рук православної громади. Є у Браїлові і католицький костел, що носить таку саму назву. Селище відоме також відбудованим палацово-парковим комплексом, що колись належав родині фон Мекк. Зараз тут розміщений державний музей видатного російського композитора П.Чайковського, що тривалий час листувався з господинею маєтку.

Про трагічні події Визвольної війни 1648-1654 рр. нагадує символічний надгробок захисників фортеці у с. Буша, які, щоб не потрапити в полон до поляків, висадили в повітря укріплення, від якого залишилась єдина вежа. Нині на місці фортеці створено парк скульптури просто неба. У селі також виявлено залишки поганського храму VI- VII ст.

Свідком народження історії російської авіації стало село Вороновиця, в якому один з його господарів - О.Можайський - випробовував свої моделі планерів та спроектував літак-моноплан. У селі є дерев'яна Михайлівська церква.

Унікальним скельним монастирем, розташованим у гротах над Дністром, відоме село Лядова.

В околицях с.Стрижавки знаходяться залишки однієї з найзагадковіших на території України споруд XX ст. - воєнної ставки А.Гітлера, званої під назвою "Вервольф". Усі військовополонені, задіяні в її будівництві, були розстріляні. Сам фюрер пробув тут загалом близько п'яти місяців. Під час відступу окупантів "Вовче лігво" було знищене.

Знаменитий бальнеологічний курорт Хмільник має також і архітектурні принади - костел Усікновення, вежу колишньої мечеті та палац.

Грандіозним палацово-парковим комплексом XVIII ст., що колись належав відомому польському магнатові С.Потоцькому, відоме місто Тульчин. Після конфіскації маєтку на користь російської казни тут побували О.Суворов, І.Котляревський, майже всі декабристи та О.Пушкін. У місті збереглися будівлі XVIII-XIX ст., серед яких будинок декабристів, будинок П.Пестеля, будинок офіцерського зібрання [22].

1.3. Об'єкти Поділля як основа туристичних маршрутів

Окрім нетривалого періоду існування Подільського князівства, цей етнокультурний регіон ніколи не об'єднували єдині адміністративні кордони.

У середньовіччі територія Поділля була поділена між різними воєводствами: Західне Поділля входило до Руського воєводства, Східне — до Брацлавського. Після Любецького з'їзду 1097 р. Поділля поділили: західна частина потрапила під Галичину, а східна — до Київського князівства. Згодом східне Поділля стало частиною Галицько-Волинського князівства.

У XIII ст. після татарського нападу Поділля поділилося між Романовичами та Ордою. Західне Поділля потрапило під владу Польщі у 1349 р., а Середнє — під владу Литви. Протягом XV ст. боротьба за ці землі тривала між Литвою та Польщею, що зрештою призвело до розподілу Поділля: Західне та Середнє Поділля стали частиною Польщі, а Східне залишилося в складі Литви.

З початку XVI ст. територія Поділля стала об'єктом частих татарських набігів, але з середини століття почався процес заселення регіону через високий попит на зерно в Західній Європі. У цей період на Поділлі активно розвивалися протестантські ідеї та єзуїтські школи [7].

У XVII ст. Поділля стало ареною численних битв між Польщею, Україною та Туреччиною. Після Бучацького миру 1672р. його частина потрапила під турецьке владарювання, що значно зменшило чисельність населення. Однак уже в першій половині XVIII ст. розпочався процес

відновлення і заселення, завдяки зусиллям магнатів (великих землевласників) [8].

У XVIII ст. Поділля стало однією з найбільш густонаселених частин Речі Посполитої, що призвело до еміграції на Захід та Схід. Після першого поділу Польщі в 1772 р. Західне Поділля потрапило під Австрію, а Середнє та Східне — під Росію. В кінці XVIII ст. регіон став частиною Подільського намісництва, а з 1796 р. — Подільської губернії.

У XX ст., після польських повстань, на цих землях почався процес русифікації. У 1920 р. Західне Поділля було окуповане Польщею, а Східне — стало частиною УРСР. Після Другої світової війни вся територія Поділля увійшла до складу України [9].

Отже, історія Поділля, з його численними змінами господарів, територіальними поділами та культурними впливами, суттєво відобразилася на культурно-історичній спадщині регіону. Поділля стало місцем, де перепліталися різні культури, традиції та релігії, залишаючи після себе багатий архітектурний, історичний та культурний слід. Регіон насичений численними пам'ятками, які відображають його важливу роль в історії України та Європи. На території Поділля фіксується неймовірна кількість фортець, замків та палаців і саме вони дають змогу створювати цікаві туристичні маршрути.

Вінницька — одна з областей України, де розташовується найбільше палаців, позмагатись з нею можуть тільки Львівщина та Тернопільщина. На щастя, більшість з них добре збереглися до наших часів.

Палац Потоцьких у стилі класицизму збудували у 1781-1785 рр. під керівництвом французького архітектора Лакруа на замовлення родини Потоцьких. У Вінницькій області є ще кілька садиб роду Потоцьких, але цей палац зберігся найкраще, він відкритий для відвідувачів. За легендою граф Потоцький познайомився тут зі своєю майбутньою дружиною Софією, на честь якої заснував ландшафтний парк в Умані. Зараз у палаці знаходиться Тульчинське училище культури.

Архітектурний комплекс Грохольських з триповерховим палацом у класичному стилі збудували у 1770-1777 рр. на замовлення графа Грохольського. У другій половині 19 ст. палац придбав військовий капітан Миколай Можайський. Його брат Олександр, також військовий, винайшов перший у світі літак з паровим двигуном — літак Можайського. Палац добре зберігся до наших днів, головний фасад та інтер'єри реставрували, а зараз тут знаходиться Вороновицький музей історії авіації та космонавтики.

Палац княгині Марії Щербатової у Немирові — один з найкращих на Вінниччині, добре зберігся фасад, внутрішнє планування, а поряд є великий дендропарк, схожий на Софіївський в Умані. Палац у неокласичному стилі збудували на замовлення княгині Марії Щербатової у 1894-1917 р. під керівництвом чеського архітектора Іржі Стібрала. Зараз тут знаходиться санаторій.

Палац генерала Заботіна в Малій Ростівці у неоготичному стилі збудували у 1901 р. на замовлення генерала Заботіна. Він відрізняється від попередніх, оскільки збудований з червоної цегли та має яскраво-теракотовий колір. Палац прикрашають білі статуї Діани та скульптури левів, які дещо відрізняються від загального стилю. Будівля добре збереглася до наших днів, навколишня територія також доглянута, але хто наразі є власником не відомо [11].

Хмельницька область — це регіон з багатим культурно-історичним спадком, що нараховує численні пам'ятки архітектури, історії та культури, які відображають важливі етапи в розвитку України. Місцеві замки, палаци та фортеці не тільки є вражаючими архітектурними ансамблями, а й історичними осередками, які привертають увагу туристів з усієї країни і за її межами.

Кам'янець-Подільська фортеця мабуть, є найвідомішою в Україні. Досі остаточно не визначено дату заснування, але вважається, що замок започаткували литовські князі у XIII ст. А перша згадка з детальним описом

фортеці з'являється у XV столітті. Розташована фортеця поміж двох берегів річки Смотрич.

Всього на фортеці є 11 веж, у кожної своя назва та історія: Папська, Ковпак, Тенчинська, Ласька, Денна, Нова, Мала, Рожанка, Водна, Лянцкоронська вежа і Колодязь. Папська вежа найвища, з неї відкривається чудовий краєвид на місто та на весь замок. А у підземеллях замку розташована музейна експозиція.

Меджибізький замок називають другим по популярності на Хмельниччині після Кам'янець-Подільської фортеці. Він розташований на мисі річок Південний Буг та Бужок. Інша назва замку — «Білий лебідь». Колись оборонні стіни замку мали білий відтінок, і начебто здалеку замок був схожий на білого птаха. Зараз, звичайно, стіни вже далеко не білого кольору.

Перша згадка про замок зустрічалась у XIV ст., а у XVI замок переживав свої найкращі часи: тут жило і працювало багато ремісників, проводились ярмарки та активно велась торгівля. На початку двотисячних років замок отримав статус історико-культурного заповідника, тут розташований музей. І не дивлячись на те, що він напівзруйнований, тут проводились ярмарки та фестивалі. З 2017 р. замок знов почали реставрувати.

Замок Острозьких побудував князь Острозький у XVI ст. на берегах річок Случ та Ікопоть. Він складається з трьох основних частин: палац князя, храм та оборонна вежа.

У XVII замок дуже постраждав після того, як його захопило військо Богдана Хмельницького, але згодом його відреставрували. Також замок постраждав під час другої світової війни. У 2000-х роках начебто були виділені гроші на реставрацію, та навіть були проведені археологічні розкопки на території. Але більша частина замку, на жаль, досі залишається у поганому стані [13].

Історичні пам'ятки області Тернопільської, особливо замки, є невід'ємною частиною архітектурної спадщини країни. Замки Тернопільщини зберігають не тільки унікальні архітектурні елементи, а й цікаві легенди та історію, пов'язані з великими князями, королями та іншими визначальними постатями. Їхня архітектура є чудовим прикладом середньовічного будівництва та варіативності стилів від ренесансу до бароко.

Збараський замок знаходиться на околиці міста Збараж. Замок оточують земляні вали, а до кутових бастіонів колись вели підземні ходи. В середині розташований двоповерховий палац у стилі пізнього ренесансу. Будували замок впродовж п'яти років — з 1626 до 1631, на замовлення братів Христофора та Юрія Збараських. Автор проекту — італійський архітектор Вінченцо Скамоцці. Після смерті Збараських резиденцією володіли князі Вишневецький та Потоцький.

У середині 18 століття князь Михайло Вишневецький побудував собі резиденцію у французькому стилі. Двоповерховий палац П-подібної форми у стилі бароко та класицизму, а навколо — пишний та великий парк з власним ставком за проектом ірландського ландшафтного архітектора. Інтер'єр налічував понад сто кімнат, де зберігались приватні колекції зброї та картин, навіть був свій театральний зал. Колись тут відпочивали Тарас Шевченко, Микола Костомаров та Оноре де Бальзак.

Під час Другої світової війни палац постраждав, відремонтували його у 50-роках, але повністю реставрація завершилась лише у 2000-х. З 1999 року Вишнівський палац є частиною заповідника, а на території діє музей.

Язловецький замок почала зводити сім'я магнатів Бучацько-Язловецьких, потім він переходив до різних власників, які його змінювали та перебудовували до 18 ст.

Фортеця розташована на високому пагорбі та повторює його форму. Замок має оборонні мури, кілька веж та вхідну браму, до якої вів підвісний міст, оскільки пагорб був оточений річкою з усіх сторін. На території також побудували нижній палац, який зберігся краще, ніж оборонна фортеця.

У 19 ст. замок почав занепадати та його віддали на користування жіночому монастирю, який діє тут і досі. На території замку також є костел і музей Блаженної Марселіни Даровської. Для відвідувачів проводяться екскурсії [15].

Таким чином варто підсумувати, що Поділля є одним із найцікавіших регіонів для туристів завдяки своїм численним культурно-історичним пам'яткам. Замки, фортеці, палаци та інші архітектурні об'єкти не тільки зберігають історію та унікальні архітектурні стилі, але й є основою для створення цікавих туристичних маршрутів, які приваблюють як українських, так і міжнародних відвідувачів

Туристи можуть подорожувати замками Поділля, досліджуючи не тільки архітектуру, а й захоплюючі історії та легенди, пов'язані з кожним об'єктом. Наприклад, Кам'янець-Подільська фортеця, з її величезними вежами та давніми підземеллями, є одним із найбільш популярних туристичних місць в Україні. Меджибізький замок, хоча і в напівзруйнованому стані, активно відновлюється і знову привертає туристів, проводячи культурні фестивалі та ярмарки.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТУРИСТИЧНИХ ТА ЕКСКУРСІЙНИХ МАРШРУТІВ ПОДІЛЛЯ

2.1. Основні туристичні та екскурсійні маршрути регіону

Туристичні та екскурсійні маршрути становлять важливу складову розвитку туристичної інфраструктури українського Подільського району, адже вони забезпечують систематичний доступ до різноманітних природних і культурних ресурсів регіону. Визначаючи концепцію туристичного маршруту, слід зауважити, що це — заздалегідь спланований шлях, який включає відвідування значущих туристичних об'єктів, таких як природні резервати, історичні пам'ятки, музеї та інші атракції. Ці маршрути можуть варіюватися в залежності від типу об'єктів, терміну подорожі, а також особистих інтересів мандрівників. Вони підходять для активного відпочинку, наприклад, піших походів і веломандрівок, чи, навпаки, для більш спокійних форм туризму, таких як екскурсійні автобусні тури [23].

У свою чергу, екскурсійні маршрути акцентують увагу на освітній меті та проводяться під керівництвом кваліфікованих гідів, які надають детальну інформацію про історію та культурні особливості кожного з відвідуваних об'єктів. Вони часто включають відвідування архітектурних пам'яток, музеїв, традиційних сіл і культурних центрів, що дозволяє мандрівникам зануритися в атмосферу регіону. Екскурсії втілюються в різноманітних форматах, починаючи від коротких одноденних виїздів і закінчуючи багатоденними програмами, які передбачають активні взаємодії з місцевими громадами, участь у фестивалях або майстер-класах.

Дані маршрути мають не лише екологічне та освітнє значення, а й залишають помітний слід на економічний розвиток регіону. Важливою складовою туристичного потенціалу Подільського району є його унікальна природа, що включає в себе мальовничі ландшафти, річки та ліси, які стають основою для створення різноманітних туристичних маршрутів. Наприклад,

маршрути можуть пролягати через національні парки, де туристи можуть насолоджуватися природою, вивчати флору та фауну, а також займатися спортом на свіжому повітрі [24].

Водночас, розгалужена історія та культурна спадщина регіону надають можливість створення екскурсій, які дозволяють глибше пізнати локальні традиції, гастрономію та мистецтво. Наприклад, туристи можуть відвідати старовинні замки, церкви та інші історичні пам'ятки, дізнатися про мистецтва і ремесла, що передаються з покоління в покоління, а також скуштувати місцеві страви, що відображають культурну ідентичність регіону.

У світлі зростання інтересу до подорожей як до активного відпочинку, так і до пізнавального туризму, розвиток туристичних та екскурсійних маршрутів у Подільському районі перетворюється на важливий інструмент для економічного зростання. Залучаючи туристів, регіон отримує нові економічні можливості, що в свою чергу стимулює розвиток місцевого підприємництва, зокрема у сфері послуг, таких як готелі, ресторани та транспорт.

Цей комплексний підхід до розвитку туристичних маршрутів також сприяє підвищенню значущості збереження культурної спадщини та природних ресурсів. Завдяки збільшенню потоку туристів місцеві громади отримують більш чітке усвідомлення цінності своїх традицій і звичаїв, що позитивно впливає на їх збереження для майбутніх поколінь. Таким чином, туристичні та екскурсійні маршрути в Подільському районі конструюють нову реальність, де економічні, соціальні та культурні фактори взаємодіють, створюючи сприятливе середовище для сталого розвитку регіону.

Для забезпечення системного підходу до вивчення туристичних і екскурсійних можливостей Подільського району важливо не лише оцінити їхню економічну та культурну значущість, а й детально розглянути конкретні маршрути, які пропонуються для дослідження та відвідування. Аналіз різноманітних туристичних маршрутів, їх характеристик та особливостей

дозволить більш глибоко зрозуміти, які атракції й екскурсійні програми можуть зацікавити сучасних мандрівників [25].

Екскурсійні маршрути Подільського регіону

Сучасна туристична галузь Поділля демонструє стабільну тенденцію до зростання, що зумовлено як наявністю багатого культурно-історичного потенціалу, так і сприятливими природно-географічними умовами. Територія регіону охоплює частини Хмельницької, Вінницької та частково Тернопільської областей, які характеризуються високою щільністю історико-культурних пам'яток, об'єктів сакральної архітектури, фортифікаційних споруд, а також унікальними природними ландшафтами Подільської височини.

Відповідно до даних Державного агентства розвитку туризму України та місцевих органів самоврядування, в регіоні реалізується низка туристичних маршрутів, що охоплюють як міста з історичним значенням (Кам'янець-Подільський, Вінниця, Меджибіж), так і маловідомі, але перспективні для розвитку сільського та екологічного туризму території. Туристичні маршрути класифікуються за видами пересування (піші, велосипедні, автомобільні, водні), тематикою (історико-культурні, релігійні, гастрономічні, природоохоронні) та тривалістю подорожі.

В умовах сучасних викликів особливої актуальності набуває розвиток внутрішнього туризму, де Поділля виступає як перспективна дестинація. Надалі розглянемо приклади найбільш репрезентативних туристичних маршрутів регіону, які є яскравими зразками використання історико-культурного потенціалу в організації туристичної діяльності.

«Кам'янець-Подільський: кризь віки – від фортеці до міських легенд» - екскурсійна програма передбачає ознайомлення з найвизначнішими пам'ятками міста. Маршрут розпочинається з огляду історичного центру, що зберіг багатшарову культурну спадщину, представлену брукованими вулицями, культовими, військовими та цивільними спорудами та численними

історичними об'єктами. Центральним елементом екскурсії є відвідування Кам'янець-Подільської фортеці, яка входить до переліку семи чудес України. Учасники матимуть змогу ознайомитися з її унікальною оборонною системою, історією облоги та роллю у військових кампаніях різних епох. Оглядові майданчики фортеці відкривають панорамний вид на місто та каньйон річки Смотрич.

Подальша частина маршруту включає відвідування міської Ратуші, яка є одним із найстаріших центрів середньовічного самоврядування України.

Тут розповідається про особливості міського управління в середньовіччі та ключові події, що вплинули на розвиток Кам'янця-Подільського. Наступним об'єктом є кафедральний костел святих апостолів Петра і Павла, що поєднує архітектурні стилі різних епох. Його відмінною рисою є наявність турецького мінарету, на вершині якого встановлена золота статуя Мадонни, а також збережені мусульманські елементи інтер'єру. Учасники екскурсії також зможуть ознайомитися з унікальними фресками роботи італійського художника Джованні Сампіні.

Одним із цікавих елементів маршруту є надгробний пам'ятник Лаури Пшездецькій, виконаний з білого мармуру скульптором Віктором Бродзьким. Гід розповість про історію цієї постаті та її значення для міста. Завершальним етапом екскурсії є прогулянка вздовж каньйону річки Смотрич, що є унікальним природним утворенням та має важливе стратегічне значення в середньовічній історії міста утворюючи природню перешкоду для ворогів. Його ландшафтні особливості створюють унікальний ансамбль природної та архітектурної спадщини [26].

Отже, екскурсія «Кам'янець-Подільський: крізь віки – від фортеці до міських легенд» дозволяє отримати глибоке уявлення про історико-культурний розвиток міста, його архітектурну спадщину та природні особливості. Поєднання історичних наративів, архітектурного різноманіття та природної краси створює унікальну атмосферу, що залишає незабутні враження у кожного відвідувача.

«Хотинська фортеця: історія битв і легенд» - під час екскурсії учасники матимуть змогу оглянути основні укріплення фортеці, зокрема могутні стіни, вежі та ворота, що забезпечували її обороноздатність протягом століть. Гід розповідь про стратегічне розташування споруди та її роль у протистоянні Османській імперії. Особливу увагу буде приділено Хотинській битві 1621 року, яка стала однією з ключових подій європейської історії. Саме тут об'єднані сили Речі Посполитої та Війська Запорозького під проводом Яна Кароля Ходкевича та Петра Сагайдачного змогли зупинити наступ 100-тисячної турецької армії султана Османа II. Це протистояння вплинуло на подальший хід європейських війн та обмежило турецьку експансію на захід.

Окрім історичних аспектів, учасники екскурсії дізнаються про культурне значення фортеці. Вона слугувала місцем зйомок численних кінофільмів, серед яких «Захар Беркут», «Тарас Бульба», «Три мушкетери» та «Айвенго». Ця кінематографічна спадщина підкреслює унікальну атмосферу фортеці та її візуальну привабливість.

Завершальним етапом екскурсії стане оглядовий майданчик, звідки відкривається панорамний вид на річку Дністер та навколишні ландшафти. Відвідувачі зможуть оцінити природну красу цього регіону, яка гармонійно поєднується з історичною архітектурою. Таким чином, екскурсія до Хотинської фортеці дозволяє не лише поринути в атмосферу минулого, а й усвідомити її значення для сучасної української та європейської історії [27].

«Бакотський монастир: духовна спадщина серед скель» - під час екскурсії учасники матимуть можливість оглянути затоку, що утворилася внаслідок затоплення території, та помилуватися унікальними панорамами, які відкриваються з висоти понад 100 метрів. Гід розповідь про історію цього місця, його культурне значення та особливості ландшафту. Важливою частиною маршруту є відвідування скельного монастиря, заснованого ще в період Київської Русі. Це культова споруда, вирубана в скелі, яка використовувалася як осередок духовного життя та місце усамітнення монахів. Гості дізнаються про історію його створення, особливості

монастирського життя, релігійну значущість цього місця та про те, як місцеве населення ховалося у монастирі під час набігів татар у середньовіччі.

Окрім історико-культурного аспекту, екскурсія дозволить зануритися в унікальну атмосферу спокою та єднання з природою. Тиша цього місця, чисте повітря та мальовничі краєвиди сприяють глибокому розслабленню та відновленню духовної рівноваги. Прогулянка вздовж узбережжя та оглядових майданчиків дозволить повною мірою відчути велич цього природного куточка [28].

Таким чином, екскурсія до Бакотської затоки та скельного монастиря не лише відкриває перед відвідувачами захоплені краєвиди, а й дозволяє доторкнутися до духовної та історичної спадщини регіону. Поєднання природної краси, релігійного значення та історичних подій робить цю подорож особливою та незабутньою.

«Кривче: подорож у світ кришталевих лабіринтів і середньовічної історії» - екскурсія до села Кривче надає можливість глибше зануритися в унікальні природні та історичні ресурси Західного Поділля. Головною туристичною атракцією цього екскурсійного маршруту

є Кришталева печера, яка вражає відвідувачів своїми візерунками на стінах, які утворилися внаслідок природних процесів протягом тисячоліть. Ці візерунки, разом із різноманітними кам'яними формами та скупченнями кристалів, створюють незабутнє видовище, що залишається в пам'яті надовго.

Однією з особливостей Кришталевої печери є загадковий «Лабіринт Скелета», що додає елемент таємниці та інтриги для відвідувачів, які прагнуть дослідити її глибини. Крім природних дивовиж, село Кривче також славиться своїм історичним надбанням. Відвідувачі матимуть змогу побачити оборонний замок XVII століття. Ця архітектурна споруда, зведена у формі прямокутника з масивними баштами на кутах, вражає не лише своїми розмірами, а й багатим історичним контекстом.

Також вартує уваги костел, збудований в ті ж часи, що і замок. Ця релігійна споруда відображає історичні та культурні етапи розвитку регіону, вражаючи своєю архітектурною красою та атмосферою спокою [29].

Таким чином, екскурсія до Кривче пропонує унікальне поєднання природних і історичних пам'яток, що забезпечує відвідувачам можливість глибокого пізнання культури та природи цього мальовничого регіону.

«Чернівці та Хотинська фортеця: шляхами історії та архітектурної величі» - екскурсія до Чернівців надає унікальну можливість ознайомитися з містом, відомим своєю різностильовою архітектурою, багатою культурною спадщиною та атмосферою толерантності. Особливе чарівність цього міста полягає в його рельєфі, що створює яскраві й різноманітні краєвиди, де на горизонті вирізняються куполи храмів різних конфесій та годинникова вежа міської ратуші.

Проголюючись старовинними звивистими вуличками, туристи зможуть насолодитися унікальною архітектурною спадщиною, що стала візитівкою Чернівців. Важливою архітектурною перлиною є ансамбль колишньої Резиденції митрополитів Буковини і Далмації, який визнано об'єктом всесвітньої культурної спадщини UNESCO. Сьогодні це місце є домом для Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича—прекрасного прикладу гармонійного поєднання старовинної архітектури з сучасною освітою.

В рамках екскурсії туристи також відвідають численні площі міста, які вражають своєю красою та архітектурним стилем. Особливої уваги заслуговує вулиця Ольги Кобилянської, що є головною артерією Чернівців. Її історія насолоджує легендами, які свідчать, що в давні часи її підмітали букетами троянд, створюючи справжнє свято для жителів і гостей міста [30].

Туристичні маршрути Подільського регіону

«Тур вихідного дня – Кам'янець-Хотин-Чернівці» - тур тривалістю два дні надасть можливість дослідити архітектурні та культурні здобутки цих міст, що мають велике значення в історії України.

Тур починається з прибуття до Кам'янця-Подільського, де туристів зустрічає гід і здійснюється трансфер до готелю для реєстрації та поселення. Після сніданку на другий день, група вирушить на екскурсію до Хотинської фортеці. Це одна з найстаріших фортифікаційних споруд України, яка зберігає важливі історичні свідчення численних військових конфліктів, зокрема битв між козаками та османами. Фортеця має понад 40-метрові стіни, які захищали місто від завойовників, і є важливою частиною культурної спадщини регіону.

Далі туристи відвідають Чернівці, місто, що по праву носить титул «Буковинський Відень» за свою неповторну архітектуру. Чернівці відомі своїм багатством історико-культурних пам'яток, зокрема ансамблем Резиденції митрополитів Буковини і Далмації, яка є об'єктом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Архітектурна специфіка міста, що складається з різних стилів, дозволяє простежити еволюцію будівельних традицій, характерних для Центрально-Східної Європи [31].

Цей тур є чудовою нагодою для тих, хто хоче глибше зануритися в історичну та культурну спадщину України, ознайомитися з архітектурними перлинами та дізнатися більше про важливі етапи в розвитку нашої держави.

«Тур вихідного дня – Кам'янець-Хотин-Кривче» - Тур починається з прибуття до Кам'янця-Подільського, де на вокзалі туристів зустрічає гід. Першою зупинкою стане Хотинська фортеця, одна з наймальовничіших і найфотогенічніших фортець України. Її 40-метрові стіни зберігають численні історії великих битв, а також відомі події, що відбувалися в часи Османської імперії та Визвольної війни українського народу. Вражаючі оборонні споруди фортеці стали свідками боїв за незалежність і зміцнення влади на цих землях.

Наступною зупинкою буде Кришталева печера в селі Кривче. Це природна пам'ятка, яка привертає увагу своїми чудовими кристалами та вражаючими кам'яними формаціями. Відвідувачі можуть побачити загадковий «Лабіринт Скелета», а також дослідити оборонний замок XVII століття і костел, збудовані в ту ж епоху.

Після обіду тур продовжиться екскурсією по Кам'янцю-Подільському. Місто, яке є третім в Україні за кількістю архітектурних пам'яток після Києва та Львова, вразить вас своєю історією і красою. Ви відвідаєте знамениту Кам'янець-Подільську фортецю, одну з 7 чудес України, а також побачите міську Ратушу, кафедральний костел св. апостолів Петра і Павла з фресками Джованні Сампіні. Враження залишать і старовинні вулички Старого міста, бруковані вулиці, а також неймовірні пейзажі і каньйон, які відкриваються з замкових стін.

Весь день подорожі буде супроводжуватися цікавою розповіддю гіда, який розкриє всі таємниці цих історичних місць [32].

Тур вихідного дня «Подорожуйте з коханими!» - Програма туру пропонує відвідувачам унікальні можливості для занурення в культурну спадщину Кам'янця, а також для створення незабутніх спільних спогадів.

Після прибуття до Кам'янця-Подільського та поселення в комфортабельному готелі, туристи зможуть насолодитися чашечкою ароматної кави, перш ніж розпочати свою подорож. У межах цього туру відвідувачі матимуть можливість пройти романтичну квест-екскурсію, яка дозволить глибше ознайомитися з історією та архітектурною спадщиною Кам'янця-Подільського. Під час екскурсії вони відвідають знамениту Кам'янець-Подільську фортецю, одну з семи чудес України, а також міську Ратушу та кафедральний костел святого апостола Петра і Павла. Відвідувачі зможуть побачити унікальну золоту скульптуру Мадонни на турецькому мінареті, а також насолодитись деталями пам'ятника Лаурі Пшездецькій, виконаного з білого мармуру.

Прогулянка по місту дозволить туристам не тільки дізнатися про історичні події, що мали місце в цих стінах, але й насолодитися архітектурними перлинами Кам'янця, такими як бруковані вулички Старого міста та живописні пейзажі, що відкриваються з каньйону. Окрім звичайної екскурсії, програма включає романтичний квест, що дасть можливість туристам поринути в історичні загадки і цікаві факти про місто.

Завершить день майстер-клас із гончарства, який дозволить відвідувачам не лише ознайомитися з традиційними ремеслами Поділля, але й спільно створити щось своє, що стане символом цієї подорожі.

Для тих, хто бажає отримати ще більше вражень, пропонується можливість замовити романтичну фотосесію, щоб зберегти на пам'ять моменти з цієї подорожі. Також туристи можуть здійснити політ на повітряній кулі або поїхати на екстремальну мандрівку на борту БРДМ. Вечір можна провести за романтичною вечерею на двох або відвідуванням VIP-сауни.

На другий день подорожі туристи зможуть самостійно прогулятися містом і відвідати церкву. Додатково, у рамках програми, відвідувачі матимуть можливість спробувати свої сили в стрільбі з лука чи арбалету, а також знайти камінь кохання, який, за повір'ям, допомагає здійснити найпотаємніші бажання.

Якщо подорожуючі бажають продовжити свої враження, вони можуть вибрати додаткові екскурсії до Хотинської фортеці, Бакотського скельного монастиря або відвідати Чернівці [33].

Цей тур є чудовим варіантом для тих, хто хоче подарувати своїй половинці незабутній досвід, занурившись у романтичну атмосферу Кам'янця-Подільського.

«Літній вік-енд на березі Дністра + 3 екскурсії» - Тур включає відвідування одних з найвідоміших пам'яток Поділля – Хотинської фортеці, Бакотського скельного монастиря та середньовічного Кам'янця-Подільського, що вражають своєю історією, архітектурою та краєвидами.

Після прибуття до Кам'янця-Подільського туристи будуть зустрінуті на залізничному або автовокзалі та доставлені до готельного комплексу, розташованого на мальовничому березі Дністра. Тут, серед природної краси, відвідувачі матимуть можливість насолодитися тишею і спокоєм, відновлюючи сили перед початком насиченої програми.

Основою туру є захоплюючі екскурсії, організовані з професіоналізмом найкращих гідів, які познайомлять туристів з історією та культурними пам'ятками Поділля. Під час туру відвідувачі оглянуть величну Хотинську фортецю, що має багатовікову історію, та дізнаються про битви, які змінювали хід історії, в тому числі її роль у боротьбі проти османів. Водночас, подорож до Бакотського скельного монастиря дозволить насолодитися не лише духовною атмосферою цього місця, а й вражаючими видами на Дністер.

Крім того, під час туру туристи зможуть відвідати Кам'янець-Подільський, де збережені середньовічні архітектурні пам'ятки, такі як Кам'янець-Подільська фортеця та старовинні вулички, що переплітаються з історією. Місто, яке стало одним з найбільш відомих туристичних напрямків України, зачарує своєю атмосферою, багатою культурною спадщиною та мальовничими пейзажами.

Для любителів активного відпочинку передбачено організоване дозвілля у вигляді квестів, тимблдингів та велопогулянок, що дозволить відчувати дух пригод та отримати нові враження від подорожі. Кожен етап цього туру продуманий до дрібниць, щоб задовольнити потреби різних груп туристів, від шукачів історичних та культурних відкриттів до любителів активного відпочинку на природі.

Цей тур – чудова можливість поєднати пізнавальні екскурсії з активним відпочинком на природі, залишаючи в серці відвідувачів незабутні враження від Поділля.

Для систематизації різноманітних туристичних пропозицій важливо виділяти основні категорії маршрутів, такі як екскурсійні та туристичні.

Екскурсійні маршрути зазвичай орієнтовані на відвідування певних історичних, культурних та природних об'єктів, що знаходяться в межах одного міста або невеликої території. Такі маршрути здебільшого включають відносно короткі за часом і відстанню прогулянки, що дозволяють туристам ознайомитись з визначними пам'ятками та культурною спадщиною.

Туристичні маршрути, в свою чергу, мають більшу протяжність і часто включають відвідування кількох різних місць, інколи — виїзди за межі міст. Вони можуть охоплювати різноманітні природні, історичні та культурні об'єкти, що дозволяють туристам познайомитися з багатством природи та культурної спадщини регіону. Такі маршрути зазвичай мають більшу кількість екскурсій, довші поїздки між точками і можуть включати активні види відпочинку, як-то тимбілдинги чи велопогулянки.

Ці два типи маршрутів мають суттєві відмінності в тривалості, кількості екскурсій та відстані між об'єктами, що є важливими факторами для планування подорожей та визначення найбільш оптимальних варіантів залежно від мети і тривалості поїздки. Визначення середніх показників для кожної категорії маршрутів допомагає чітко окреслити їх специфіку і дозволяє туристам вибрати найбільш відповідний для їхнього часу та уподобань шлях. В таблиці наведено детальну інформацію, що характеризує ці маршрути, зокрема, протяжність туру, кількість екскурсій та інші важливі аспекти.

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика екскурсійних та туристичних маршрутів

Джерело: створено автором на основі [34]

Параметр	Екскурсійні маршрути	Туристичні маршрути
Протяжність туру	1-2 дні	2-3 дні
Кількість екскурсій	3-4 екскурсії на день (залежно від програми)	3-5 екскурсій на день

Тривалість кожної екскурсії	2-3 години (залежно від обраних місць)	2-4 години (залежно від обраних місць)
Відстань між точками маршруту	25-35 км (між основними об'єктами)	40-105 км (між основними об'єктами, включаючи виїзди)
Загальна протяжність маршруту	90-120 км (загальна відстань між точками екскурсії)	150-200 км (загальна відстань між містами та об'єктами)
Відстань по місту (пішки)	4-6 км (по Старому місту чи території фортець)	5-7 км (по території міста або селища та околицях)
Додаткові опції	Фотосесія, політ на повітряній кулі, екстремальні активності	Велопрогулянки, квести, тимблдинги, екстремальні тури
Відвідувані об'єкти	Фортеці, костели, музеї, історичні пам'ятки, природа	Фортеці, монастирі, природні заповідники, міста, села
Кількість ночівель	1 ніч (можливо у готелях чи на базах відпочинку)	2 ночі (у готелях чи комплексах на березі річки)
Тип транспорту	Комфортабельні автобуси чи пішки	Автобуси, трансфери, орендовані велосипеди або БРДМ
Тип організації	Групові або індивідуальні екскурсії	Індивідуальні або групові тури з додатковими активностями
Рекомендовані сезонні умови	Весна, літо, осінь	Весна, літо, осінь

2.2. Інфраструктура та послуги для туристів

Туристична індустрія не може успішно розвиватися без відповідної туристичної інфраструктури, яка забезпечує матеріально-технічну складову туризму і відіграє важливу роль у задоволенні потреб туристів. Варто відмітити, що туристична інфраструктура є одним з головних чинників ефективного використання рекреаційних ресурсів в межах туристичних об'єктів. Для того, щоб туристичні дестинації відповідали запитам туристів, необхідно чимало коштів інвестувати саме в туристичну інфраструктуру. У цьому відношенні кожна країна повинна заохочувати максимальне використання наявного туристичного потенціалу, привабливість яких може залучити значну кількість туристів. Зі збільшенням числа

туристів, туристичні напрямки стають більш конкурентоспроможними і більш привабливими для інвестицій у розвиток інфраструктури туризму.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, пов'язаних з розвитком туристичної інфраструктури, на сьогодні не існує єдиного прийняттого для науковців та практиків туристичної галузі її визначення. Науковий пошук в цій сфері визначається багатогранністю підходів та авторських позицій щодо трактування її сутності [35].

У Законі України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про туризм» туристичну інфраструктуру тут визначають, як сукупність певних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів.

Отже, туристична інфраструктура є важливою складовою туристичної діяльності, оскільки забезпечує основні потреби туристів щодо розміщення, харчування та транспорту.

У сучасному туристичному бізнесі важливо розрізнити безпосередні туристичні послуги та послуги, що забезпечують функціонування туристичної діяльності загалом. До основних туристичних послуг належать розміщення, харчування, транспорт, екскурсійне обслуговування, організація дозвілля тощо. Водночас існує велика група супутніх і забезпечувальних послуг, без яких неможливе повноцінне здійснення подорожей, але які не вважаються туристичними у вузькому розумінні. Йдеться, зокрема, про транспортне забезпечення, страхування, типи харчування, особливості класифікації засобів розміщення. Саме ці елементи створюють матеріально-технічну базу туризму, формують комфорт та безпеку подорожі, а отже, відіграють ключову роль у якості туристичного продукту [36].

Послуги перевезення для туристів.

Транспортні компанії є активними суб'єктами туристичного бізнесу. Судноплавні організують круїзи й екскурсії, залізниці здійснюють туристські поїздки за пільговими тарифами, автобусні компанії самостійно організують автобусні екскурсії та подорожі. Автомобільні компанії проникають у сферу туризму, надаючи послуги з прокату автомобілів у країні перебування.

Працівник туристичного підприємства повинен знати види залізничних сполучень, типи поїздів і вагонів. На залізничному транспорті передбачене поняття «композиція потягу». Під цим поняттям розуміють порядок розміщення в складі пасажирського потяга вагонів різного типу, тобто схему його складу [37].

Автобус як туристичний транспортний засіб найбільш вигідний під час короткочасних туристичних поїздок, міських оглядових екскурсій, поїздок пам'ятними місцями, групових туристичних подорожей із різною метою, подорожей для участі в спеціальних заходах. Туристичні фірми використовують автобуси для відвідування туристами концертів, спортивних і культурних заходів, обслуговування конгресів, ярмарків, виставок. Фактично, це єдиний транспортний засіб для виконання так званих трансфер-перевезень туристів на відрізках маршруту: «летовище (аеропорт) – готель летовище», «вокзал – готель – вокзал».

Щодо авіатранспорту, то передбачені регулярні рейси, виконувані за конкретним маршрутом у певні дні за розкладом незалежно від кількості пасажирів, які оформили квитки на цей рейс. Придбати квитки на регулярний рейс можна за рік до вильоту. Чартери організують конкретні фірми або авіакомпанії для перевезення конкретної групи людей. Неорганізованому туристові купити квитки на чартерний рейс не просто. Здебільшого квиток на чартерний рейс турист отримує разом із туристичною путівкою. У теперішній час велику популярність мають авіакомпанії, що надають послуги повітряних перевезень пасажирів за цінами, порівняно нижчими, ніж традиційні авіалінії «WizzAir» (Угорщина), «AirArabia» (ОАЕ), «Ryanair»

(найбільша в Європі бюджетна авіакомпанія з Ірландії), «WindJet» (Італія), «AirAsia» (малазійська бюджетна авіакомпанія), «Norwegian» (норвезька лоукост-авіакомпанія та ін.) [38].

Код-шеринг – угода про сумісну комерційну експлуатацію авіарейсу двома й більше авіакомпаніями, одна з яких є оператором, тобто виконує польоти за цим рейсом та продає квитки на ці рейси від свого імені, а інші – маркетинговими партнерами, тобто продають квитки на рейс компанії-оператора від свого імені. Рейси компаній-партнерів завжди позначають подвійним кодом (код авіакомпанії-оператора/код авіакомпанії-партнера).

Послуги проживання для туристів.

Засоби розміщення призначені для поселення людей за певну плату на конкретний термін. На сьогодні це обов'язковий елемент інфраструктури майже кожного міста. Усі засоби розміщення поділяють на два основних типи: засоби розміщення готельного типу й додаткові засоби розміщення (квартира в оренду, дачний будиночок, жилий вагончик-причеп для авто тощо – здебільшого лише можливість розміщення без надання супутніх послуг).

Найпоширенішими класифікаціями готелів є:

- система зірок (від * до *****), застосовувана у Франції, Австралії, Угорщині, Єгипті, Китаї, Україні, Росії та інших країнах, що беруть участь у міжнародному туристичному обміні;
- система букв, застосовувана в Греції (A, B, C, D);
- система балів (від 100 балів – категорія *, до 290 балів – категорія *****) – на основі індійської системи класифікації;
- система розрядів та ін. (наприклад, у Великобританії тривалий час була чинною «система корон», але ця країна також нещодавно перейшла на «систему зірок»).

Незважаючи на різноманіття підходів до системи класифікації готелів, на сучасному етапі їх можна об'єднати у дві групи – «європейський тип», основою якого є французька національна система, і бальне оцінювання, що базується на індійській національній системі.

Класифікація готелів за місткістю:

- малі (до 100 номерів);
- середні (100–300 номерів);
- великі (300–1 000 номерів);
- мега-готелі (більше ніж 1 000 номерів).

Класифікація готелів за рівнем обслуговування:

- готелі-люкс (мають високий рівень сервісу з високою ціною номерів);
- готелі високого класу (мають широкий набір послуг, здебільшого орієнтовані на клієнтів вищих верств середнього класу);
- готелі економ-класу (мають невеликий штат персоналу з обмеженим набором послуг).

Класифікація готелів досить умовна. Незважаючи на низку загальних вимог, у кожній країні є свої особливості. Зокрема, готель, що за своїм станом і рівнем обслуговування в одній країні може заслуговувати хіба що на три зірки, в іншій може бути вдовоєним відразу п'яти. Одна з причин таких розбіжностей полягає в тому, що в багатьох країнах, наприклад Азії, власник сам може приписати своєму готелю необхідну кількість зірок, тому що немає загальних критеріїв класифікації. У країнах Європи присудженням категорії готелям часто займаються спеціальні комісії. У популярних африканських туристичних країнах (Єгипті, Тунісі) використовують європейську класифікацію, але в Єгипті кількість зірок залежить не від якості обслуговування, а від кількості послуг, що надаються [39].

Послуги харчування.

Вид харчування завжди зазначають у складі туристичних послуг: сніданок, напівпансіон, повний пансіон (триразове харчування). Напівпансіон (дворазове харчування) передбачає сніданок та обід або вечерю. Пансіон – триразове харчування. Є кілька типів меню:

– «A La Carte» (а ля карт) – найбільш поширений тип меню, хоча й найбільш трудомісткий, за якого гість формує своє замовлення зі страв, пропонованих у повному меню (для кожної страви в меню зазначена ціна, і гість може зробити вибір на свій розсуд). У разі такого обслуговування гість має змогу одержати пораду від офіціанта, а офіціант, зі свого боку, бере активну участь у виборі страв та напоїв. У контексті цього доречно говорити про якість надання сугестивного сервісу – вміння переконати гостя закладу харчування замовити ту чи іншу страву або напій;

– «A part» (а парт) – гостей, які попередньо зробили замовлення страв, обслуговують у встановлений проміжок часу. Офіціант збирає замовлення рано вранці й розкладає їх на дошці в порядку відповідно до часу, зазначеного в замовленні. Сніданок подають на підносі або з візка. У певний час замовлені страви на візку підвозять у номер замовника;

– «Table D'Hôte» (табльдот) – гість вибирає по одній страві з кожної репрезентованої в меню категорії: «Закуски», «Салати»,

«Супи», «Гарячі страви», «Десерти» тощо (вартість замовлення єдина, фіксована й не залежить від вибору гостя);

– «Prix Fix» – гостеві пропонують конкретний набір страв за встановленою ціною, здебільшого без можливості вибору;

– дегустаційне меню – маленькі порції різних страв за вибором шеф-кухаря, що часто подають із винами, які з ними смакують, і є доповнення до основного обіду, що складається з кількох страв;

– «шведський стіл» – передбачає подачу страв, за якої відвідувач може вибрати будь-яку з виставлених на спеціальних столах або лініях роздачі. Будь-яку страву можна взяти із загального столу та перенести на свій столик. Офіціантів немає, усе організовано за принципом самообслуговування.

Майже завжди такий прийом їжі безкоштовний, вартість врахована в проживанні в готелі;

– «усе включено» – система обслуговування, за якої харчування, напої (найчастіше місцевого виробництва) не потребують додаткової оплати.

За ступенем комфорту, рівнем обслуговування та обсягом надаваних послуг заклади ресторанного господарства поділяються на три класи:

– «люкс» – заклад має вишуканий інтер'єр, створений за індивідуальним проектом з використанням дорогих оздоблювальних матеріалів. Для таких закладів характерний високий рівень комфорту для відвідувачів, широкий набір послуг, асортимент оригінальних фірмових страв;

– «вищий» – заклад з оригінальним інтер'єром, широким вибором послуг, що надає можливість для своїх відвідувачів

замовити різноманітний асортимент вишуканих фірмових страв;

– «перший» – заклад, що має гармонійний інтер'єр, різноманітний набір послуг, широкий асортимент фірмових страв [40].

Послуги страхування у сфері туризму.

Під безпекою туристичної подорожі розуміють особисту безпеку туристів, збереження їх майна, організацію та проведення подорожей в екологічно чистих місцевостях. Отже, страхування є частиною заходів гарантування безпеки туристів.

Страхування може бути обов'язковим або добровільним. За видами його поділяють на страхування самого туриста, його майна, медичне страхування. Специфічними видами страхування є страхування на випадок затримки транспорту, поганої погоди під час перебування застрахованої особи на відпочинку, а також ненадання або неналежного надання туристичних послуг. У більшості країн світу передбачено обов'язкове страхування автотуристів.

У середньому за статистикою страхові випадки відбуваються з кожним сотим туристом. Вартість страхового поліса залежить від суми страхового покриття, терміну перебування за кордоном, країни перебування, віку туриста, мети поїздки та виду туризму (страховий поліс буде коштувати дорожче для певних видів туризму, таких як гірськолижний, сафари, екстремальний, тому що вони більше пов'язані з ризиком для життя та здоров'я туриста), кількості осіб, які від'їжджають (сімейні пари та групові поїздки). Наприклад, у разі страхування туристів, які приїжджають до США, Канади, Австралії, Японії, Ізраїлю, Нової Зеландії, країн Центральної та Південної Америки, на острови Тихого й Індійського океанів за індивідуальними турами, сума страхового внеску здебільшого збільшується вдвічі. У разі страхування туристів, які виїжджають до країн Південно-Східної і Південної Азії, Екваторіальної та Південної Африки, сума страхового внеску збільшується в 1,5 раза. Додатково оплачують ризики, пов'язані з віком туриста.

Для осіб вік яких перевищує 65 років, страховий внесок збільшується вдвічі, понад 70 років – утричі. Дітей, молодших за два роки, і осіб віком понад 75 років не страхують. Для турів із підвищеним ризиком передбачені спеціальні умови страхування, зокрема введені типові коефіцієнти для страхових платежів: зимові види спорту (крім гірськолижного) – 1,8; гірські лижі 2,8; плавання – 1,2 тощо [40].

Найбільший попит в українських страхових компаніях серед подорожуючих мають такі види страхування, як страхування медичних витрат, від нещасного випадку, відповідальність туроператорів, «Зелена карта» (у разі виїзду транспортного засобу, зареєстрованого в Україні, до країн-членів міжнародної системи автомобільного страхування страхова компанія забезпечує відшкодування шкоди потерпілим у разі дорожньо-транспортної пригоди, що сталася під час дії страхового полісу, якщо винуватцем був застрахований).

Система розваг у туризмі.

Атракції – система розваг і заходів, спрямованих на те, щоб сформувати позитивне враження в туриста від туру. Екскурсія є найбільш поширеною формою атракцій. Більшість турів передбачають проведення тематичних екскурсій. Популярним видом розваг є відвідування парків, атракціонів. Найбільш відомими парками у світі є «Діснейленд» (Каліфорнія, Флорида, Париж, Токіо, Гонконг), «Європарк» (Руст, Німеччина), «Бето Карреро» (найбільший розважальний парк у Латинській Америці), «Порт Аventura» (Іспанія). Найкращим парком розваг в Україні справедливо можна вважати Центральний парк культури та відпочинку ім. Горького в Харкові, що в 2013 році ввійшов у десятку найкращих парків розваг у світі. У цьому парку близько 40 різних типів розваг, а для зручності відвідувачів його територія поділена на 5 зон різної тематики: дитячу, середньовічну, екстремальну, французьку й ретро-зону [41].

Екскурсійне обслуговування туристів у місцях їх тимчасового перебування організовують екскурсійні компанії або бюро.

Відповідальні за проведення екскурсій суб'єкти господарювання повинні мати у своєму штаті спеціально підготовлених і знаючих рідну мову туристів-професіоналів (гідів).

Дуже часто туристичні оператори створюють тури лише для того щоб продемонструвати якусь одну атракцію. Це здебільшого концерт, спортивний або інший видовищний захід. Фани улюблених виконавців та музичних груп стають туристами й долають значні відстані, лише заради того щоб не пропустити концерт у свого «ідола». На перший погляд може здатися, що спортивні заходи приваблюють лише незначну кількість туристів. Але якщо згадати такі події, як олімпійські ігри чи євробачення, то залишається лише дивуватися популярності таких атракцій. Нічне життя також знаходить своїх прихильників серед туристів. Дискотеки, або клубні «тусовки», – улюблені атракції молоді. Усім відомий острів ібіца, що яскраво демонструє актуальність такого виду атракцій. Крім того, необхідно згадати про анімацію як важливу частину сукупної діяльності туристичного підприємства (у санаторії, готелі, літньому таборі тощо).

Анімація у вітчизняному туризмі порівняно нове поняття. Термін походить від латинського слова «animatus» – одухотвореність та означає залучення до активності. У туризмі анімація поживляє, активізує відпочинок туристів. У світовій практиці туристичного бізнесу та індустрії гостинності анімація має різні функції й форми. Найчастіше її пропонують як одну з туристичних послуг. Характерною рисою туристичної анімації є особистий контакт аніматора (менеджера туристичної анімації) і туриста, людська близькість, взаємна участь аніматора й туриста в розвагах, пропонованих анімаційною програмою туристичного комплексу.

Серед інноваційних видів туристичних розваг сьогодні можна назвати, наприклад, такі атракціони, як зіплайн (швидкісний спуск на сталевому канаті), зорбінг (спуск людини в прозорому шарі з пагорба або перетин водойми всередині цього шару) [42].

Банківські й фінансові послуги в туризмі.

Туристам не завжди зручно мати при собі велику суму готівки. Крім того, якщо врахувати, що про це знають кишенькові злодії. Томас Кук одним із перших досліджував проблему організації туризму професійно й вивчив усі аспекти туристичної діяльності. Власне, він винайшов дорожні чеки – безпечні гроші – спеціально для мандрівників, і організував в усьому світі контори при банках, в яких можна було обміняти чеки на місцеву валюту.

Дорожні чеки – вигідний і безпечний спосіб збереження своїх коштів під час поїздок за кордон, застосовуваний як для оплати товарів і послуг (у готелях, ресторанах, пунктах прокату автомобілів, торгових закладах тощо), так і для отримання готівки. Пред'являючи чек до оплати, його власник повинен поставити на ньому другий підпис.

Сучасні дорожні чеки володіють високим ступенем захисту від підробки, на них зазначають валюту й номінал, а також власний номерчека. Найбільш поширені чеки в доларах США та євро, але є чеки і в інших видах валют. Чеки мають різні номінали (10, 50, 100, 1 000 тощо), що можуть значно перевищувати найвищі номінали відповідної валюти [43].

Інформаційні послуги в туризмі.

Організатори туризму користуються великим спектром інформаційних послуг. Формуючи туристичний продукт, вони вивчають спеціальні професійні путівники. Всесвітній туристичний путівник «World Travel Guide», що кожні два роки перевидає видавництво «Columbus Press», містить детальні описи за однаковими схемами двохсот країн, туристичних центрів і територій.

Що стосується ресторанного бізнесу, то тут спостерігається розвиток гастрономічного туризму, який включає в себе не лише пропозицію традиційних українських страв, але й розширення асортименту міжнародної кухні. Оскільки гастрономічні смаки туристів стають все більш різноманітними, ресторани починають пристосовуватись до цих змін,

запроваджуючи нові формати обслуговування, такі як заклади здорового харчування, еко-ресторани, бістро та кафе. За даними статистики, кількість ресторанів і кафе у великих містах Поділля (Вінниця, Хмельницький, Тернопіль) збільшилась, а середні за обсягом підприємства харчування стали більш популярними серед туристів [44].

Перший сучасний путівник «Подорож по Рейну» видав у 1835 році Карл Бедекер. Хоча за професією він був видавцем, але його захопленням були подорожі. Його путівники відрізнялися деталізацією та точністю. Його називали «перебирачем гороху»: піднімаючись на вежу Міланського собору, Бедекер весь час перекладав щось з карману жилету в карман брюк. Це було викликано бажанням повідомити читачам точні відомості: горошини допомагали не збитися з рахунку сходинок. К. Бедекер придумав слово «пам'ятка» та шкалу рейтингу пам'яток, яку до сих пір використовують у всіх путівниках («побачити обов'язково», «zasлугує уваги», «подивитися за можливості»). Завдяки синам Бедекера прізвище «Бедекер» стало епонімом, тобто його почали писати з маленької літери, позначаючи путівники, що видавалися у видавництві «Baedeker». У 1836 році англієць Джон Мюррей видав перший довідник для подорожуючих Європою. Його «червоні книжки», які назвали так за колір їх обкладинки, стали в Англії таким же синонімом путівника, як бедекер у Німеччині. Останній з 1846 року почали видавати у червоній обкладинці.

Видають також різноманітні каталоги туристичних агентств та туристичних операторів, розклади руху транспорту різних країн і навіть усього світу. Такі розклади можна знайти в електронному вигляді на CD-дисках, а також у глобальних світових інформаційних системах, системах автоматизованого бронювання туристичних послуг («Amadeus», «Sabre» та ін.). Велике значення мають туристичні спеціалізовані виставки, призначені переважно для оптового продажу туристичного продукту.

У період з 2019 по 2024 роки в Подільському регіоні спостерігається певне збільшення кількості готелів середнього класу, проте висококласні готелі залишаються рідкісними. Готельний сектор у регіоні демонструє тенденцію до модернізації, оскільки багато готелів зазнають реконструкцій, покращується рівень обслуговування, вводяться нові послуги, такі як спа, фітнес-центри та конференц-зали. Зокрема, Вінницька область є лідером за кількістю місць для розміщення туристів, що складає понад 7 тисяч місць у 2024 році. Це є показником позитивної динаміки розвитку готельного сектору. Одночасно слід зазначити, що відсутність 5-зіркових готелів у регіоні обмежує можливості для залучення іноземних туристів, особливо в умовах високої конкуренції з боку інших регіонів країни.

РОЗДІЛ 3. СТВОРЕННЯ НОВОГО ТУРИСТИЧНОГО МАРШРУТУ ПОДІЛЛЯМ

3.1. Розробка концепції та планування маршруту

Туристичний маршрут — заздалегідь запланований або встановлений шлях проходження туристів у подорожі.

У широкому сенсі плановий туристичний маршрут — це програма перебування туриста в подорожі, що включає відвідування певних пунктів та об'єктів, а також участь у різноманітних туристично-екскурсійних, культурно-масових і фізкультурно-оздоровчих заходах [45].

Плановим маршрутам притаманна низка характерних рис, які визначають їхню важливу роль, місце й значення на сучасному етапі.

Туристичні маршрути — повсюдні. Майже у всіх районах як України, так і інших держав можна прокласти привабливі для туристів шляхи. Концентрація їх неоднакова: є райони, де мережа туристичних маршрутів найбільш густа, є регіони, у яких вони рідкі й малоємні, що залежить від якості й різноманітності наявних туристичних ресурсів і зручності їхнього освоєння на сучасному рівні розвитку матеріальної бази, транспортних засобів і попиту у населення [46].

Туристичні маршрути загальнодоступні. Їхні програми, зміст, фізичні навантаження посилені для всіх здорових людей. Одночасно вони орієнтовані на різноманітний контингент населення: людей різних професій і поглядів, молодих і літніх, дітей і пенсіонерів, самотніх і сімейних. Маршрути містять різноманітні засоби, які використовують для кожного окремого контингенту туристів, щоб задовольнити їхні потреби, забезпечити найкраще відновлення фізичних і духовних сил, створити комплекс позитивних емоцій. Вартість турів також має бути загальнодоступною і орієнтованою на різні соціальні групи.

Сучасні туроператори задля задоволення цієї потреби пропонують турмаршрути, скореговані для різних соціальних груп. До назви туру зазвичай додається слово «еліт», «стандарт», «економ», що визначає вартість туру. Варто відзначити, що чіткої класифікації не існує, тому кожен туроператор може запропонувати власні позначення. Коригування турів за вартістю відбувається за рахунок нічних переїздів (чим більша їх кількість, тим більша економія на проживанні в готелях); за рахунок рівня власне готелів, як кількості зірок, так і розташування (готелі в центрі міста коштують зазвичай дорожче, ніж ті, що знаходяться на околицях), та за іншими чинниками. Одна з важливих особливостей туристичних маршрутів — висока насиченість пізнавальними елементами. Вони допомагають найбільш ефективно використовувати вільний час населення, підвищити його культуру, розширити світогляд [47].

Маршрути є й важливими засобами оздоровлення, особливо з активним пересуванням. На жаль, для більшості громадян, що мешкає у містах, в тому числі крупних мегаполісах, життя супроводжується малорухомим способом життя, що в свою чергу провокує розвиток багатьох серйозних захворювань. Саме туризм з активним способом пересування і активний відпочинок на природі є знаряддями боротьби з цією проблемою.

Туристичні маршрути з активним способом пересування створюють необхідні умови для впровадження фізичної культури й спорту в повсякденний побут, оскільки є найбільш ефективними засобами відновлення фізичних і духовних сил, нарощення продуктивності праці, продовження тривалості життя. На жаль, досвід у цьому питанні, що був надбаний у нашій країні протягом багатьох десятиріч, не використовується повною мірою у державній політиці [48].

Туристичні маршрути виконують важливу економічну функцію. На сучасному етапі за рахунок розробки, просування, продажу турів багато компаній мають можливість отримувати прибуток, а їх працівники — гідну зарплатню. Крім того, відвідування туристами туристичних об'єктів

забезпечує стабільні доходи музеїв, галерей тощо від продажу вхідних квитків, сувенірів, друкованої продукції.

Туристичні маршрути впливають на розвиток інфраструктури регіонів і країн, їх економіку й місцеву промисловість (виробництво сувенірів), сільське господарство, торгівлю, транспорт і дорожнє будівництво. Вони допомагають відтворенню робочої сили, вирівнюванню диспропорцій між попитом і його забезпеченням товарами й послугами, сприяють підвищенню продуктивності суспільної праці, зростанню культурного рівня місцевого населення.

Правильно сплановані й організовані маршрути, уміло поєднуючи відпочинок, оздоровлення, пізнання, фізичний і духовний розвиток туриста, успішно сприяють вихованню гармонійно розвиненої людини, виконуючи гуманітарну функцію туризму. Соціальний характер маршрутів проявляється й у тому, що вони підвищують рухливість населення, а це сприяє обміну культурними цінностями [49].

Поділля — один із найдавніших історико-культурних регіонів України, який охоплює території сучасних Хмельницької, Вінницької та Чернівецької областей. Його туристичний потенціал формують унікальні об'єкти архітектурної та культурної спадщини, мальовничі ландшафти, пам'ятки сакрального будівництва, ремісничі традиції та гастрономічна автентичність. Туристичні ресурси регіону дозволяють створювати як короткострокові маршрути вихідного дня, так і багатоденні комплексні тури з культурно-пізнавальним, етнографічним, релігійним та оздоровчим наповненням.

Зручна транспортна логістика, наявність готельної інфраструктури, а також активна інтеграція регіону у національні й міжнародні туристичні проекти (зокрема: "Кам'янець-Подільський – місто-фортеця", туристичний маршрут "7 чудес України") сприяють активному просуванню регіону на туристичному ринку [50].

Метою створення маршруту є розроблення міжрегіонального туристичного продукту, що поєднує культурно-пізнавальний,

гастрономічний та рекреаційний компоненти. Вона полягає у підвищенні привабливості Подільського регіону, стимулюванні внутрішнього туризму, активізації локальної економіки через зростання туристичних потоків, популяризації національного культурного спадку та розширенні участі територіальних громад у сфері гостинності.

Створений маршрут належить до категорії багатоденних міжрегіональних культурно-пізнавальних турів із логістичною основою автобусного та пішохідного пересування. Він орієнтований на осіб віком від 25 до 60 років, організовані туристичні групи, освітні екскурсії, родини з дітьми, представників української діаспори. Програма передбачає оптимальне поєднання екскурсійної діяльності з елементами дозвілля, гастрономічного знайомства з регіоном, участю у місцевих ремісничих практиках та відпочинком у комфортному середовищі. Тривалість туру становить 5 днів і 4 ночі. Форма реалізації передбачає можливість пакетного бронювання з розмежуванням за рівнем комфортності обслуговування — «економ», «стандарт» та «преміум».

Таблиця 3.1

Програма туру Поділлям

Джерело: створено автором

День	Час	Маршрут / Локація	Основні об'єкти / заходи	Тип екскурсії	Проживання
1	08:00 18:30	Прибуття до Вінниці, огляд міста	Музей Коцюбинського, вежа Ардиніна, площа Європейська, Свято-Преображенський собор, фонтан Roshen (вечірнє шоу)	Оглядова + вечірня світломузична програма	Готель у Вінниці
2	08:30 17:30	Вінниця – Меджибіж – Хмельницький (140 км)	Меджибізький замок, музей Голодомору, костел святого Станіслава, переїзд до Хмельницького, огляд історичного центру	Комбінована: автобусно-пішохідна	Готель у Хмельницькому
3	09:00 19:00	Хмельницький – Кам'янець -	Стара фортеця, Домініканський костел, кафедральний собор, Смотрицький каньйон, міст	Пішохідна + факультативна нічна	Готель у Кам'янці

		Подільський (100 км)	"Лань, що біжить", вечірня екскурсія "Легенди Кам'янця"		
4	08:30 18:30	Кам'янець – Хотин – Чернівці (90 км)	Хотинська фортеця, Резиденція митрополитів, Центральна площа, вул. О. Кобилянської, Чернівецький університет (UNESCO)	Автобусна + пішохідна	Готель у Чернівцях
5	09:00 14:00	Чернівці (підсумковий день)	Музей архітектури і побуту, Театральна площа, дегустація кави, завершення туру, трансфер на вокзал	Культурно-завершальна	-

3.2. Маркетинг та просування нового маршруту

Маркетинг є невід'ємною частиною будь-якої бізнес-стратегії, але цілеспрямована реклама є важливою в готельному бізнесі та туризмі. Хоча постійні гості та лояльні клієнти забезпечують критично важливі джерела доходу для місцевої економіки, місця призначення повинні постійно розширювати свою аудиторію, щоб залишатися конкурентоспроможними та привертати увагу нових відвідувачів. Правильні маркетингові стратегії туристичних напрямків можуть викликати більший інтерес до подорожей до вашого регіону, залучаючи цінні туристичні кошти до місцевої економіки та бізнесу в ній [51].

Маркетинг дестинацій – це форма реклами, розроблена для залучення клієнтів до певного місця. Замість того, щоб зосереджуватися на окремому продукті чи послугі, він зосереджується на унікальній атмосфері та враженнях, які конкретне місце надає відвідувачам.

Від популярних місць для відпочинку до Найбільш віддалених та менш відомих локацій місць для відпочинку, маркетингові стратегії туристичних напрямків захоплюють споживачів та сприяють подорожам до бажаних місць.

Маркетинг туристичних напрямків демонструє, що відрізняє ваш напрямок від інших привабливих місць. Він створює для споживачів захопливий досвід, який дозволяє їм уявити, як це — бути в певному місці — побачити краєвиди та відчутти атмосферу локацій [52].

Від відпочивальників та шукачів пригод поза мережею, мандрівники звертаються до маркетингу туристичних напрямків, щоб отримати уявлення про те, чого очікувати від певного місця. Ваша маркетингова стратегія допомагає закласти основу для очікувань споживачів. Наприклад, якщо ваш маркетинг туристичних напрямків зосереджений на розкішному тропічному відпочинку, саме цього й очікуватимуть гості.

Справжня сила туристичного призначення полягає в його здатності впливати на всі сфери місцевої економіки, приваблюючи бізнес, туристів та інших мандрівників до регіону. Впроваджуючи різні маркетингові стратегії для різних цільових аудиторій, ви можете виміряти, які типи гостей або рекреаційних груп приваблюють ваш ринок. Чим більше ви знаєте про своїх ідеальних споживачів, тим краще ви будете підготовлені до реклами заходів, зручностей та пам'яток, які їх цікавлять.

Щоб краще зрозуміти, як виглядає маркетинг туристичних напрямків у дії, розглянемо деякі з найпотужніших туристичних кампаній, орієнтованих на місцезнаходження, за останнє десятиліття. Ці чотири напрямки зрозуміли силу маркетингу туристичних напрямків і використали її для запуску надзвичайно успішних кампаній [53].

1. Натхненний Ісландією

У 2010 році виверження вулкана призвело до спаду туризму в Ісландії, через що багато мандрівників мали хибні уявлення про її безпеку. Щоб відновити статус країни як відомого туристичного напрямку, уряд Ісландії у 2020 році у співпраці з містом Рейк'явік, організацією Promote Iceland та іншими туристичними компаніями запустив програму «Натхненна Ісландією» [53].

Окрім зміцнення іміджу Ісландії на світовому туристичному ринку, туристична ініціатива «Натхненні Ісландією» була частиною довгострокової маркетингової стратегії туристичних напрямків, спрямованої на збільшення виробництва ісландського експорту завдяки співпраці уряду та промисловості. Багато ісландських галузей промисловості отримали вигоду від цієї кампанії, включаючи креативний сектор, зелену енергетику та морепродукти.

2. Подорожуйте Орегоном

Орегон, одне з наймальовничіших та найвражаючих місць Америки, охоплює сім окремих туристичних регіонів. У кожному регіоні є Регіональна організація з управління туристичними напрямками (RMDO), яка виступає туристичним координатором у цьому регіоні. Працюючи разом, RMDO запустили програму Travel Oregon для залучення туристичних та ділових поїздок до свого регіону.

Кампанія «Подорожі в Орегон» представила штат на карті світу як провідний туристичний напрямок. Вона приваблювала клієнтів завдяки поєднанню кількох маркетингових стратегій, включаючи захопливі відео, спонсоровані публікації, контент у соціальних мережах, банерну рекламу та друковану рекламу. Цей захопливий підхід мав щось для кожного, а робот-гід у формі риби та сатиричний контент швидко привернули увагу мандрівників. «Подорожі в Орегон» підтримує чудову репутацію завдяки своїм влучним, гумористичним повідомленням [54].

3. Двері Престолів

Якщо ви знайомі з «Грою престолів», то, можливо, знаєте, що багато сцен із хітового серіалу HBO знімалися у Північній Ірландії. У 2014 році туристична організація Північної Ірландії Tourism Ireland скористалася популярністю серіалу та уклала перше маркетингове партнерство з HBO на основі «Гри престолів» для запуску серіалу «Двері престолів».

Кампанія «Двері престолів» була зосереджена навколо десяти вишукано різьблених дверей. Деревина для кожних дверей була взята з

Темних Живоплотів і була виліплена, щоб представляти окремий епізод шостого сезону серіалу. Їх розмістили в різних місцях (переважно в пабах) по всій країні та рекламували в соціальних мережах. Мандрівники стікалися з усього світу, щоб побачити вишукано різьблені вироби та оглянути відомі місця із серіалу.

Туристична агенція Ірландії використала неймовірну популярність шоу, щоб залучити мандрівників та суперфанів. ITV News, MTV, Cosmopolitan та інші великі ЗМІ захоплювалися креативним походом у паби, що ще більше розширило і без того широке охоплення кампанії. Зрештою, надзвичайно успішна кампанія охопила 126 мільйонів людей. Вона також залучила туризм, трафік та дохід до Північної Ірландії та її бізнесу й принесла прибуток 17 мільйонів фунтів стерлінгів (22 мільйони доларів) у 2016 році. Загалом, маркетингова стратегія напрямку призвела до рекордного зростання туризму на 8% у порівнянні з минулим роком [54].

4. Дослідіть Грузію

«Explore Georgia» – це весела та легкодоступна маркетингова кампанія, запущена у 2016 році. Фотоконкурс в Instagram зацікавив різноманітних мандрівників з усіх верств суспільства. Учасників заохочували публікувати фотографії Фідо, цуценяти #ExploreGeorgiaPup, який подорожує штатом.

Від внутрішніх туристів до іноземних мандрівників, привабливість Fido для сімейного туризму допомогла розширити присутність Джорджії в онлайн-туристичних просторах, просуваючи штат як місце для подорожей, дружнє до домашніх тварин. Недорога соціальна кампанія досягла 1,1 мільйона показів у Facebook та привела 14 000 користувачів Instagram на веб-сайт Паркера Відбі, менеджера з маркетингу туристичних напрямків Explore Georgia.

Від відеореклами до маркетингу в соціальних мережах – існує так багато варіантів контенту на вибір. Ось чотири інноваційні та провідні в галузі стратегії маркетингу туристичних напрямків від брендів готельного бізнесу [55].

1. Відчуйте ритм міста Готелі Four Seasons

У 2022 році готель Four Seasons New Orleans запусив нову захопливу кампанію: «Відчуй ритм міста». Маркетингова кампанія складалася з реклами, що прославляла унікальну атмосферу Нового Орлеана. В яскравій відеореklamі за участю великих духових оркестрів готель Four Seasons New Orleans приваблював споживачів, вловлюючи дух Великої Легкості.

Кампанія запрошувала споживачів відчутти культуру, кухню та музику міста у захопливий новий спосіб — і це спрацювало. Завдяки успіху кампанії, Four Seasons розширила кампанію «Відчуй ритм», щоб просувати кілька напрямків по всьому світу, включаючи Остін (Техас) та Дубай [56].

2. 30 перебування, 300 днів Marriott Bonvoy

«30 Stays, 300 Stays» – це надзвичайно успішна кампанія в соціальних мережах від готелів Marriott. Челендж з хештегом TikTok просував бренд Marriott у всіх соціальних мережах, одночасно привертаючи увагу мандрівників до десяти найприголомшливіших готелів мережі. Учасникам було доручено створити захопливе відео, в якому пояснюватиметься, чому саме їх варто обрати одним із трьох офіційних кореспондентів TikTok Marriott у 2022 році.

Щоб перемогти, учасники мали підписатися на акаунт Marriott Bonvoy у TikTok та опублікувати своє відео з фірмовим хештегом #30stays300days. Завдяки вірусному челенджу акаунт бренду стрімко розвивався — кількість підписників зросла з 6 тисяч до понад 70 тисяч. Окрім залучення трафіку до акаунту TikTok, маркетингова кампанія також познайомила Marriott з абсолютно новою аудиторією, зокрема з чудовими пропозиціями проживання в туристичних закладах, що входять до призового пакету [57].

3. Бар з живою голограмою KLM Royal Dutch Airlines

У 2019 році авіакомпанія KLM Royal Dutch Airlines здійснила революційні зміни у сфері маркетингу туристичних напрямків, запросивши мандрівників зустрітися, поспілкуватися та обмінятися місцевими порадами в голограмному барі під час очікування на рейси. Спливаючі голограмні бари

були встановлені в аеропортах Нідерландів, Норвегії та Бразилії. Імерсивна відеокампанія з маркетингу туристичних напрямків об'єднувала туристів та любителів подорожей у режимі реального часу, дозволяючи клієнтам проектувати себе в аеропорт призначення. Унікальний, захопливий та інформативний досвід KLM надав споживачам новий захопливий спосіб досліджувати світові напрямки [58].

4. Куди ви хочете поїхати? Готелі Melia

Готелі Melia очолили галузевий підхід до цифрового дисплейного маркетингу. Завдяки широкому спектру інтерактивних елементів та унікальному дизайну, їхня захоплива дисплейна реклама спрямовувала онлайн-трафік на певні цільові сторінки за допомогою потужних повідомлень, інтерактивних кнопок та персоналізованого контенту. Запитавши мандрівників: «Куди ви хочете поїхати», Melia Hotels International запустила свій розширений бренд з онлайн-маркетингом напрямків [59].

У сучасних умовах розвитку туризму ефективна стратегія просування міжобласного туристичного маршруту вимагає відмови від універсального підходу та переходу до глибокої сегментації цільових аудиторій. Замість широких рекламних звернень необхідно орієнтуватися на чітко окреслені групи мандрівників, які мають специфічні інтереси та потреби. У випадку маршруту, розробленого для Подільського регіону, доцільно виділити кілька нішевих сегментів, зокрема поціновувачів історико-культурної спадщини, гастрономічних туристів, цифрових кочівників, родинних мандрівників та представників освітнього середовища. Для кожного з визначених сегментів слід розробити окремі комунікаційні продукти — тематичні сторінки, рекламні звернення, відео та фотоконтент, що репрезентує саме ті елементи маршруту, які викликають у цільовій аудиторії найбільший емоційний відгук.

Особливу увагу необхідно приділити візуальній та наративній репрезентації дестинації. У 2025 році споживач туристичних послуг прагне до автентичності, локальної ідентичності, емоційного занурення у середовище. Тому пріоритет у просуванні варто надати історіям місцевих

мешканців — ремісників, кухарів, гідів, які не лише надають туристичні послуги, а є носіями живої культури регіону. Ефективною практикою є створення мікроісторій, у яких через особисті наративи розкривається унікальність території. Стратегічно виправданим є використання високоякісного фото- та відеоконтенту, зйомки емоційно насичених моментів: підготовка локальних страв, вечірні екскурсії у фортецях, майстер-класи з народного мистецтва. Такі матеріали формують довіру до маршруту та створюють стійке уявлення про нього як про місце, де можливий справжній досвід.

Важливою складовою сучасного просування є залучення лідерів думок — мандрівників, тревел-блогерів, мікроінфлюенсерів, які вже мають аудиторію довіри у цифровому просторі. Завдяки співпраці з такими представниками цільових спільнот створюється справжній, неконвенційний контент, який є значно ефективнішим за традиційні рекламні повідомлення. Інфлюенсери можуть брати участь у спеціально організованих турах маршрутом, публікувати відеоогляди, проводити інтерактивні ефіри та відзначати «приховані перлини» Поділля у власних публікаціях. Така стратегія не лише підвищує впізнаваність маршруту, а й формує соціальні докази якості туристичного продукту [60].

Окреме місце у маркетинговій стратегії займають інструменти цифрового PR та пошукової оптимізації (SEO). Професійно створений веб-сайт або посадкова сторінка має бути оптимізована під релевантні запити (наприклад: «тур вихідного дня Поділля», «фортеці України тур», «Кам'янець-Хотин маршрут»). Розміщення SEO-контенту у вигляді блогів, туристичних добірок, історичних оглядів забезпечує органічний трафік і дозволяє зайняти високі позиції в пошукових системах. Додатково передбачено співпрацю з туристичними онлайн-платформами, ЗМІ, тревел-журналами, що дозволяє охопити ширшу аудиторію через публікації пресрелізів, інтерв'ю та аналітичних статей. Важливою є також активна присутність у соціальних мережах, з регулярним веденням сторінок,

інтерактивними рубриками, візуальними серіями, рекламними кампаніями з точним гео- та соціотаргетингом [70].

Таким чином, просування туристичного маршруту Поділлям у 2025 році має ґрунтуватися на концепціях емоційного зв'язку, автентичності, персоналізованих звернень до нішевих аудиторій та динамічному використанні цифрових технологій. Це дозволяє не лише забезпечити стабільний туристичний попит, а й розвивати позитивний імідж регіону як відкритої, культурно багатой та гостинної дестинації.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно охарактеризувати туристичний потенціал Поділля як важливого регіону для розвитку внутрішнього туризму в Україні. Аналіз природних, історико-культурних, архітектурних, рекреаційних та соціально-культурних ресурсів дав змогу визначити Поділля як перспективну туристичну територію, що поєднує у собі унікальні природні ландшафти, глибоку історичну пам'ять, багатовікові традиції та активне культурне життя. У регіоні спостерігається висока концентрація туристичних об'єктів, які формують основу для створення як короткотермінових турів вихідного дня, так і повноцінних культурно-пізнавальних маршрутів, що охоплюють кілька областей — Хмельницьку, Вінницьку та Тернопільську.

У результаті дослідження встановлено, що історичне минуле Поділля, позначене впливом різних держав і культур — Київської Русі, Польщі, Литви, Туреччини, Австрії, Російської імперії, СРСР — сформувало унікальну багатошарову спадщину, яка виявляється в архітектурі, сакральному будівництві, побуті, ремеслах, гастрономії та традиціях населення. Кожен населений пункт регіону несе у собі сліди історичних подій, релігійного різноманіття та культурного обміну. Особливо значущими є такі пам'ятки, як Кам'янець-Подільська фортеця, Меджибізький замок, замок у Збаражі, палац Потоцьких у Тульчині, Вишнівецький палац, Кришталева печера в Кривче, Бакотський скельний монастир, архітектурний ансамбль у Чернівцях, а також численні костели, церкви, синагоги та ратуші.

Природно-рекреаційний потенціал Поділля також виявився вагомим фактором туристичної привабливості. Рельєф регіону поєднує рівнини та горбогір'я, долини й урвища, каньйони та спелеосистеми, серед яких особливу увагу заслуговують печери Оптимістична, Озерна, Кришталева, річкові пейзажі Дністра, Південного Бугу, Смотрича. Наявність джерел мінеральних вод і кліматичних курортів, як-от у Хмільнику, Сатаневі,

Летичеві, створює умови для оздоровчого та лікувального туризму. Заповідні території — Національний природний парк «Подільські Товтри», Медобори, Кременецькі гори — доповнюють образ регіону як зони екологічного відпочинку та пізнавального туризму.

На підставі аналізу наявних туристичних і екскурсійних маршрутів встановлено, що в регіоні вже реалізуються успішні туристичні програми, які охоплюють найвизначніші пам'ятки та об'єднують культурні, історичні, релігійні й гастрономічні складові. Зокрема, маршрути типу «Кам'янець – Хотин – Чернівці», «Кам'янець – Кривче – Бакота», «Вінниця – Тульчин – Немирів – Вороновиця», «Меджибіж – Летичів – Сатанів» дають змогу побачити як найвідоміші, так і менш популярні туристичні об'єкти, які однак мають значний потенціал. Туристи мають змогу не лише ознайомитись з культурною спадщиною, а й взяти участь у тематичних екскурсіях, етнографічних святах, ремісничих майстер-класах та гастрономічних дегустаціях, що суттєво збагачують туристичний досвід.

У процесі дослідження було виявлено, що розвиток туризму в регіоні має не лише культурне, а й економічне значення. Залучення туристів сприяє активізації малого й середнього бізнесу, створенню робочих місць, підвищенню попиту на послуги транспорту, харчування, проживання, виробів народного мистецтва та сувенірної продукції. Водночас зростає усвідомлення важливості збереження історико-культурної спадщини, що веде до активізації реставраційних і промоційних ініціатив.

Разом із тим, дослідження виявило низку проблем, серед яких особливо актуальними є недостатній рівень туристичної інфраструктури в сільських місцевостях, обмежене фінансування на підтримку історичних об'єктів, нестача сучасних інструментів просування туристичних маршрутів, зокрема в цифровому середовищі. Також відчувається брак підготовлених кадрів у сфері екскурсійного обслуговування, а місцеві громади не завжди мають чітке уявлення про можливості співпраці з туристичним бізнесом.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що туристичні ресурси Поділля мають величезний потенціал для подальшого розвитку. Вони можуть стати основою для формування бренду регіону на національному й міжнародному рівнях, за умови ефективної координації зусиль органів місцевого самоврядування, туристичних операторів, науковців, представників креативних індустрій та місцевих громад. Подальший розвиток туризму на території Поділля має ґрунтуватися на принципах сталості, збереження культурної спадщини, підтримки локальної ідентичності та інноваційного підходу до формування туристичних продуктів.

Таким чином, Поділля постає не лише як історично цінна територія, але як живий, динамічний простір для культурного діалогу, відпочинку та духовного збагачення. Це регіон, який здатен задовольнити потреби найвибагливішого туриста — від поціновувача історії до шукача пригод, і в якому гармонійно поєднуються минуле й сучасне, природа й культура, традиція й інновації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЖЕРЕЛ

1. В'їзний туризм /Авторський колектив: Коваль П.Ф., Алешугіна Н.О., Андрєєва Г.П., Зеленська О.О., Григор'єва Т.В., Пархоменко О.Г., Дудко В.Б., Михайловський М.О., Бондар С.І. Навчальний посібник: Ніжин, Видавництво Лук'яненко В.В., 2010. – 304 с.
2. Органи України URL: http://www.organy.lviv.ua/dispoz/32_01.html
3. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. *Історія України*: Навч. посіб. — 2-ге вид., пере- роб. і доп. К.: Знання-Прес, 2003.
4. Рудницька Н. Л. «Рекреаційні умови та ресурси Поділля: сучасний стан та перспективи використання» URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/.pdf>
5. Грабар Н.Г., Мазоренко М.О. *Культурна спадщина України: навчально-методичний посібник практичних занять і самостійної роботи для студентів денної та заочної форми навчання.* – Харків: ДБТУ, 2022.
6. Українер Поділля URL: <https://www.ukrainer.net/regions/podillya/>
7. РОГОЗОВСЬКА А.В. ЗАГАДКА З XIV СТОЛІТТЯ: ВИЗНАЧАЛЬНА БИТВА ДЛЯ ПОДІЛЛЯ URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14043966.pdf>
8. Рідний край – Хмельниччина URL: https://podillja.blogspot.com/2011/12/blog-post_1654.html
9. Туристичні ресурси історичного Поділля URL: <https://studfile.net/preview/5265662/page:5/>
10. Discover.ua URL: <https://discover.ua/locations?cat=73®ion=1>
11. Замки та палаци Вінницької області, які варто побачити URL: <https://dovkola.media/zamky-ta-palatsy-vinnyts-koi-oblasti-iaki-var-to-pobachyty/>
12. Discover.ua URL: <https://discover.ua/locations?cat=73®ion=21>
13. Замки Хмельницької області URL: <https://dovkola.media/zamky-khmel-nyts-koi-oblasti/>
14. Discover.ua URL: <https://discover.ua/locations?cat=73®ion=18>

15. Замки Тернопільської області, які варто побачити URL: <https://dovkola.media/zamky-ternopil-s-koi-oblasti-iaki-varto-pobachyty/>
16. Туристські ресурси України: конспект лекцій. Для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 242 «Туризм» за усіма формами навчання / Укладач О. В. Поступна. – Х.: НУЦЗУ, 2020. – 209 с.
17. Рекреаційні умови та ресурси Поділля: сучасний стан та перспективи використання URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/51181/1/%D0%A4%D0%9C%D0%92_2021_242_%D0%A0%D1%83%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9D.pdf
18. Баланчук М. Суспільно-історичні туристичні ресурси поділля URL: <http://194.44.132.109/bitstream/123456789/24952/1/Balanchuk.pdf>
19. В'їзний туризм: Навч. пос. П.Ф.Коваль, Н.О.Алешугіна, Г.П.Андрєєва, О.О.Зеленська, Т.В.Григор'єва, О.Г.Пархоменко, В.Б.Дудко, М.О.Михайловський, С.І.Бондар; ред. П.Ф.Коваля, Н.О.Алешугіної. – Ніжин, Вид-во Лук'яненко В.В., 2010 URL: <https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/16365/%d0%92%d1%8a%d0%b5%d0%b7%d0%b4%d0%bd%d0%be%d0%b9%20%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b8%d0%b7%d0%bc.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
20. Покоłodна М.М., Божко Л.Д., Туристське краєзнавство: навчальний посібник. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2013. 310 с URL: <https://eprints.kname.edu.ua/33356/1/2012%20%D0%BF%D0%B5%D1%87.%2040%D0%9D%20%D0%A2%D1%83%D1%80%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%94%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf>
21. Ковтуник І. І. Орографічні (ресурси рельєфу) рекреаційні ресурси Хмельниччини / Історико - культурні , географічні та економічні аспекти розвитку туризму на Хмельниччині : колективна монографія [кол . авторів ; за Кам'янець- ред .: С. А. Копилов (гол . ред .) , С. Е. Баженова (

наук . ред .)] . Подільський : в - во Кам'янець - Подільського національного університету імені Івана Огієнка , 2017. - 168 с .

22. Антонишин А. Рекреаційно-туристичний потенціал Вінницької області та його вплив на розвиток туристичної сфери URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/274895-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-633667-1-10-20230302.pdf>

23. Все про туризм URL: <https://vseproturizm.blogspot.com/>

24. Туристичні маршрути ВУЕ URL: <https://vue.gov.ua/>

25. Екскурсійний маршрут «Кам'янець-Подільський: крізь віки – від фортеці до міських легенд» URL: <https://zabava-tour.com/excursion/kamyancem/>

26. Екскурсійний маршрут «Хотинська фортеця: історія битв і легенд» URL: <https://zabava-tour.com/excursion/hotunska-fortecia/>

27. Екскурсійний маршрут «Бакотський монастир: духовна спадщина серед скель» URL: <https://zabava-tour.com/excursion/bakotsky-monastur/>

28. Екскурсійний маршрут «Кривче: подорож у світ кришталевих лабіринтів і середньовічної історії» URL: <https://zabava-tour.com/excursion/selo-kruvche/>

29. Екскурсійний маршрут «Чернівці та Хотинська фортеця: шляхами історії та архітектурної величі» URL: <https://zabava-tour.com/excursion/excursion-hotunska-fortecia-krushtaleva-pechera/>

30. Туристичний маршрут «Тур вихідного дня – Кам'янець-Хотин-Чернівці» URL: <https://zabava-tour.com/tury-na-podolje/kamyanets-hotun-chernivtsi/>

31. Туристичний маршрут «Тур вихідного дня – Кам'янець-Хотин-Кривче» URL: <https://zabava-tour.com/tury-na-podolje/kamyanets-hotun-kruvche/>

32. Туристичний маршрут «Тур вихідного дня Подорожуйте з коханими!» URL: <https://zabava-tour.com/tury-na-podolje/ya-podaryyu-tobi-svyato/>
33. Туристичний маршрут «Літній вік-енд на березі Дністра + 3 екскурсії» URL: <https://zabava-tour.com/tury-na-podolje/litniy-vik-end-na-berezi-dnistra-3-ekskursiyi/>
34. Туристично-розважальна агенція «Забава Тур» URL: <https://zabava-tour.com/category/tury-na-podolje/>
35. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристичноготельного підприємництва : навч. посібник / П. Р. Пуцентейло. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 344 с.
36. Кривега К. В. Туристична інфраструктура: поняття та складові / К. В. Кривега // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2018. – Вип. 21. – С. 118–124.
37. Маркетинг туризму : навч. посібник / Г. Б. Мунін, З. І. Тимошенко, Є. В. Самарцев, А. О. Змійов. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту. – 2010. – Ч. 2. – 427 с.
38. Організація обслуговування у закладах ресторанного господарства : підручник / за ред. Н. О. П'ятницької. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 584 с.
39. Грабчук О. М. Страхові ризики у сфері страхування туризму / О. М. Грабчук // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. – 2015. – Вип. 9 (1). – С. 3–8.
40. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг / підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – Київ : 2020. – 661 с.
41. Організація туризму : підручник / І. М. Писаревський, С. О. Погасій, І. Б. Андренко, М. М. Поколодна, І. В. Сегеда. – Харків : ХНАМГ, 2016. – 541 с.
42. Офіційний сайт World Travel & Tourism Council [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.wttc.org/publications/2019/mobile-payments-in-travel>

43. Офіційний сайт World Travel Guide [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.worldtravelguide.net/guides/europe/ukraine/>
44. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2013. – 300 с.
45. Писаревський І. М. Планування та організація туристських маршрутів: Підручник / І. М. Писаревський. М. В. Тонкошкурі Харк. нац. акад. міськ госпва. -Х. : ХНАМГ. 2017. - 304 с.
46. Забалдіна Ю. Б. Маркетинг туристичного підприємства: Навчальний посібник. / Ю. Б. Забалдіна– К.: Музична Україна, 2014. – 196 с
47. Любіцева О. О. Методика розробки турів. Навчальний посібник. / О. О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2018. – 104 с.
48. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева – К.: Альтерпрес, 2017. – 436 с.
49. Нечаюк Л. І. Готельно – ресторанний бізнес: Менеджмент: Навчальний посібник / Л. І. Нечаюк , Н. О. Телеш. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 348 с.
50. Сокол Т. Г. Організація туристичної діяльності в Україні: Навчальний посібник. – К.: «Рокор», 2019. – 200 с.
51. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності: Підручник / Т. Г. Сокол. – К.: Грамота, 2016. – 264 с.
52. Правик Ю.М. Маркетинг туризму. URL: http://pidruchniki.ws/15840720/turizm/marketing_turizmu_-_pravik_yum.
53. МАРКЕТИНГ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ, ТУРОПЕРАТОРІВ ТА ТУРИСТИЧНИХ ФІРМ URL: <https://dinanta.com/blog/tourism-marketing>
54. Marketing initiatives Inspired by Iceland URL: <https://www.islandsstofa.is/en/marketing-projects-inspired-by-iceland>
55. Travel Oregon: Industry URL: <https://industry.traveloregon.com/regions/>
56. Tourism Ireland URL: <https://www.tourismireland.com/international/home>

57. Georgia Tourism Launches New Social Media Campaign #ExploreGeorgiaPup URL: <https://georgia.org/newsroom/press-releases/georgia-tourism-launches-new-social-media-campaign-exploregeorgiapup>
58. Feel the Beat of the City with Four Seasons Hotel New Orleans URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IQdanpbxgvg>
59. 30 Stays, 300 Days: Inside Marriott's Viral Marketing Campaign URL: <https://www.cvent.com/en/blog/hospitality/30-stays-300-days-marriott-marketing-campaign>
60. KLM connects travelers through live hologram bar URL: <https://www.passengerterminaltoday.com/news/passenger-experience/klm-connects-travelers-through-live-hologram-bar.html>
61. Travel Marketing Campaigns: The 7 Best of All Time URL: <https://www.bannerflow.com/blog/7-best-travel-marketing-campaigns>
62. Are You Leveraging (or Over-Leveraging) Your Destination's USP? URL: <https://evokad.com/differentiate-your-destination-usp/>
63. Geo-Targeting Blueprint: Discover How to Get More Leads, Sales, and Revenue with Location-Based Marketing URL: <https://www.trafficsoda.com/geo-targeting-strategies/>
64. Experiential Marketing: The Complete Guide 2025 URL: <https://www.cvent.com/en/blog/events/experiential-marketing>
65. 4 Creative Ways to Use Influencer Marketing for Hotels URL: <https://www.cvent.com/en/blog/hospitality/4-creative-ways-hotels-can-work-influencers>
66. The Complete Guide to Virtual Tourism URL: <https://www.cvent.com/en/blog/hospitality/virtual-tourism>
67. CVB Marketing Tips: How to Stand Out, Expand Reach, and Measure Marketing Success URL: <https://www.cvent.com/en/blog/hospitality/cvb-marketing>
68. Top 10 tourism marketing strategies for 2024 + examples URL: <https://filestage.io/blog/tourism-marketing/>

69. Мельникова О. А. Маркетинг в туризмі : навчально-методичний посібник. Старобільськ: Видатництво ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. 152 с.

70. Перший український онлайн-журнал для професіоналів туристичного бізнесу. URL: <http://turprofi.com.ua/>